

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ



ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΑΘΕΪΣΜΟΥ (Γ. Β. Μελέτη)	273
* ΕΛΛΑΔΑ 1940 - 2000 (Β. Κ. Σταθάκη)	277
* Ο ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ (Γ. 'Αχ. Παπαδημητρίου)	284
* ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΛΕΙΒΝΙΖ (Καθηγ. Έμμ. Τ. Ρακιτζή)	288
* ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: Η ΔΙΑΦΟΡΑ (Πανομήτη)	294
* ΣΧΟΛΙΑ (Τομέως Τύπου τής Χ.Ε.Ε.)	296
* ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομέως Μέσων Ένημερώσεως τής Χ.Ε.Ε.)	300
* ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	302

ΕΤΟΣ 63ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2000

ΑΡΙΘ. 614

ΔΡΧ. 200

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»
Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός» κυκλοφοροῦν:

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
ΦΩΤΑ ΚΑΙ ΣΚΙΕΣ
Δοκίμια πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
**ΤΟ ΠΑΡΑΞΕΝΟ
ΤΗΛΕΦΩΝΗΜΑ**
Σκηνές καὶ χρονογραφήματα.

*

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ
ΕΛΠΙΔΑΣ ΧΑΜΟΓΕΛΑ
Χαριτωμένη ποιητική συλλογή.

*

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ
**ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ
ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ**
Ἡ γέννηση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς πολυφωνικῆς
θρησκευτικῆς μουσικῆς στὴν Εὐρώπη.

*

Γ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΑ
**Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ ΜΑΣ
ΚΑΙ Η ΔΙΕΞΟΔΟΣ**

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»
Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 63ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2000

Άριθ. 614

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΑΘΕΪΣΜΟΥ!

Είπαν πώς για να εκτιμήσουμε καλύτερα την αξία του φωτός πρέπει να έχουμε ζήσει στο σκοτάδι και για να εκτιμήσουμε την ελευθερία πρέπει να έχουμε γευθῆ τὴν ἐξουθενωτικὴ καταπίεση τῆς σκλαβιάς. Κάτι παρόμοιο θά λέγαμε και για τὴν πίστη. Πάσχισαν να τὴν διαγράψουν ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ τὸ κατόρθωσαν σὲ μικρότερο ἢ μεγαλύτερο βαθμὸ. Ὁ «θάνατος τοῦ Θεοῦ» ἔγινε σύνθημα, θεωρία καὶ βίωμα, ἀνθρώπων, συστημάτων, καταστάσεων, ἰδεολογιῶν. Καὶ μέχρις ἐδῶ καλὰ πῆγαιναν τὰ πράγματα για τὸν ἀθεϊσμό.

Ἄλλὰ, πάνω πού ἐτοιμαζόταν να βγάλει τὴ νικητήρια κραυγὴ καὶ να ἐπαναπαυθεῖ στίς δάρνες του, με πολλὴ ἐκπληξὴ εἶδε, ὅτι τὰ γεγονότα δὲν εἶναι καὶ τόσο ρόδινα, ὅσο τουλάχιστον τὸ φανταζόταν. Κατάργησε τὴ μιά πίστη, τὴν ἀληθινὴ καὶ στή θέση τῆς ξεπετάχτηκαν χίλιες ψεύτικες. Νόμισε, πὼς ἐξαφάνισε τὴν πίστη στὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ να, πού ξαφνικά, ἀναφάνηκαν χιλιάδες ψεύτικα εἰδῶλα, ἕνα πλῆθος ἀναρίθμητο ψευτοθεῶν.

Τί ἀνταπάτη, ἀλήθεια! Νά νομίζεις, ὅτι ἡ ἐποχὴ σου, ἡ μηχανοκρατικὴ καὶ τεχνολογικὴ, σοῦ προσφέρει ὅλα τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα κι ὅλες τίς ἀναγ-

καῖες προϋποθέσεις, για τὴν κατάργηση κάθε ὑπερβατικῆ καὶ ὑπερϋλικῆ στοιχείου, καὶ ξαφνικά, να διαπιστώνεις, ὅτι ἀκριβῶς ἡ ἐποχὴ σου αὐτὴ σοῦ ζητοῦσε τὸ ἀντίθετο. Δηλαδή, ἀπαιτοῦσε τὴ διατήρηση τῶν πνευματικῶν ἀρχῶν, για τὴν ἐξισορρόπηση τῆς τεχνικῆς προόδου. Καί, ὅταν ἐσύ ἀδιαφοροῦσες καὶ δὲν πρόσεχες τὴ βασικὴ τῆς αὐτῆ ἀπαίτηση, ἐκείνη ἔψαχνε να βρεῖ τρόπον να ἀντιδράσει καὶ να σ' ἐκδικηθεῖ. Καὶ βρῆκε πολλοὺς.

* * *

Πάσχισε ὁ ἀθεϊσμός να ξεριζώσῃ ἢ να μὴν ἀφήσει καθόλου να βλαστήσει ἡ πίστη ἡ χριστιανικὴ στίς ψυχές. Καὶ τὸ πέτυχε. Δηλαδή, τί πέτυχε; Ἄπλοῦσατα, να γεμίσει ὁ ἀγρός αὐτός, ὄχι ἀπὸ τὰ πλούσια στάχυα τῆς πνευματικῆς καρποφορίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἄφθονα ἀγκάθια καὶ ζιζάνια τοῦ παραλογισμοῦ, τοῦ ἀναρχισμοῦ, τοῦ αἰσθησιασμοῦ, τῆς ὀπιομανίας. Καὶ ἦταν τόσο φυσικό. Γιατί ἡ ψυχὴ δὲν μπορεῖ να ἐπαναπαυθεῖ στὸ κενὸ καὶ στήν ἄρνηση. Εἶναι φυσικός νόμος, πού ἔχει τὴν ἴδια ἰσχύ καὶ στὸν πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ χῶρο. Ἄγρός, πού δὲν σπέρνεται με καλὸ καὶ καθαρό σπόρο, θά γεμίσει ἀγκάθια καὶ ζιζάνια. Αὐτὸ κι ἔγινε.

Ποιός μπορεί νά τό άμφοισβητήσει; Όργιάζει, σήμερα, ή ποικίλη βλάστηση. Γέμισε ό κόσμος από πνευματικά ζιζάνια και ήθικά άγκάθια. Γιατί πάμε μακριά; Δέν τό άκούμε, δέν τό διαβάζουμε, δέν τό βλέπουμε γύρω μας; Γιατί αυτή ή έκρηξη του παραλογοισμοϋ; Γιατί πληθύνθηκαν, τόσο πολύ στίς μέρες μας, οί άστρολόγοι, οί μάγοι, οί μάγισσες, οί καφετζούδες; Γιατί όλες αυτές οί άποπροσωποποιητικές κι έξευτελιστικές μαγειρίες, μέ τά πολύπλοκα τελετουργικά τους, νοσηρά άποκνήματα σκοταδιστικών έποχών, βρίσκουν άνταπόκριση άκόμα και σέ νέους ανθρώπους, σέ ανθρώπους τής επιστήμης και των γραμμάτων; Γιατί όλη αυτή ή άνθηση των συγχρόνων αίρέσεων, πού άναζητούν νέα ίερά για νά λατρεύσουν τόν Θεό τους; Γιατί αυτή ή φυγή και καταφυγή στους άνατολίτικους μυστικισμούς και δεισιδαιμονισμούς; Άνθρωποι ζυμωμένοι μέ τό πνεϋμα του δυτικού πολιτισμοϋ, τής πύ άναπτυγμένης τεχνολογικής προόδου, πού γνώρισε ποτέ ό κόσμος, νά στρέφονται, σαν νά ζητάνε κάποιο άποκούμπι, κάποιο καταφύγιο, στους διάφορους βουδισμούς!

Ξεπεσμός ή παραλογοισμός; Δύσκολη ή άπάντηση; Μάλλον εύκολη και άπλη. Τό φναικό έπακόλουθο τής πολεμικής έναντίον τής πίστεως. Έρμημος ό άνθρωπος από τόν άληθινό Θεό, ζήτησε νά βάλει στή θέση του άλλες θεότητες. Κατάργησε τόν έκκλησιασμό, τά μυστήρια τής Έκκλησίας κι όλα τά μέσα του πνευματικού και ήθικού έξαγιασμοϋ; Ύψωσε, όμως, άλλα «ταμποϋ» κι έβαλε στή θέση τους άλλες άλλοτριωτικές τελετές μέ ειδωλολατρικά τελετουργικά.

Κάνει έντύπωση, ότι γέμισε ό σύγχρονος βιομηχανικός κόσμος, τής πύ μεγάλης τεχνολογικής άναπτύξεως, μ' ένα σωρό παράξενες και άπίστευτες αίρέσεις. Άπό τήν Ίαπωνία ως αυτή τή Ρωσία και τή λοιπή Εϋρώπη και

πολύ περισσότερο τήν Άμερική. Η έλξη κι ή έπιρροή του Βουδισμού, τής Νέας Έποχής και άλλων αίρέσεων, πού σαρώνουν σήμερα τό δυτικό κόσμο, είναι από τά πύ χαρακτηριστικά.

Ό κοινωνιολόγος Edgar Morin, μετά τήν έπιστροφή του από τήν Καλιφόρνια, όπου έζησε άνάμεσα στους χίππυς και στους όπιομανείς κι έσπούδασε από κοντά τήν άντικοινωνική και άντιπολιτιστική τους στάση και παρακολούθησε τίς τελετές τους, πού συγκέντρωναν δεκάδες χιλιάδες πρόσωπα, σημείωνε στήν «Έφημερίδα» του:

«Έχει κανείς τήν έντύπωση, ότι μία μεγάλη θρησκεία θέλει νά γεννηθεί... Έδώ οί αναρίθμητες αίρέσεις προσπαθούν ή κάθε μία νά γίνει ή μεγάλη θρησκεία. Ζητούν περισσότερο άκόμα και από τόν Θεό, τή θρησκεία πού θά συνδέσει τά ανθρώπινα μεταξύ τους και μέ τόν κόσμο».

Κι έξηγεϊ, ότι οί λέξεις - κλειδιά τής νέας αυτής θρησκείας είναι: «άγάπη», «εύτυχία», «είρήνη», «έλευθερία». Ό,τι, δηλαδή, τούς στέρησε ό άθεϊσμός και προσφέρει ό Χριστιανισμός στή γνήσια κι άληθινή του μορφή, τό άναζητούν, τώρα, στίς παραποιήσεις και στά ύποκατάστατα!

Τί σημαίνουν όλα αυτά; Μας πείθουν, για μία άκόμη φορά, ότι ό άνθρωπος είναι άδύνατον νά ζήσει χωρίς τήν πίστη στόν άληθινό Θεό. Άν του τή στερήσουμε, θά βρει τρόπους νά τήν ύποκαταστήσει. Τό είχε ύπογραμμίσει ό Γάλλος φιλόσοφος και από τούς σημαντικότερους θεωρητικούς του σοσιαλισμοϋ του 19ου αιώνα Προυντόν:

«Εάν στερήσουμε τόν Θεό από τόν άνθρωπο, θά άνακαλύψει ό άνθρωπος νέες θρησκείες».

Γιατί, όπως έλεγε και ό Ρουσσώ:

«Ο άνθρωπος χωρίς ναούς, χωρίς θυσιαστήρια, χωρίς λατρεία, δέν είναι πιά ό άνθρωπος, αλλά μία ψυχρή και τιποτένια άφηρημένη ύπαρξη».

Άπό όλα αυτά βγαίνει φυσικά τό συμπέρασμα: Άν θέλουμε εύλικρινά κι άμερόληπτα νά δούμε τήν άξία της πίστewς, δέν έχουμε παρά νά παρατηρήσουμε τό κατάντημα της άπιστίας.

* * *

Και τώρα ένα έρώτημα: Γιατί τά είπαμε όλα αυτά; Σκοπός μας ήταν νά γίνουμε συνηγοροι του Θεού; Καθόλου. Ο Θεός δέν έχει ανάγκη συνηγορίας και συνηγόρων. Άλλά αν ό Θεός δέν έχει ανάγκη από τή συνηγορία κανενός, τήν έχει όμως ό άνθρωπος. Κι αυτό, άκριβώς, πού είναι και βασικό στοιχείο ή μάλλον θά έπρεπε νά 'ναι ή άφρητηρία κάθε άπολογητικής, συνήθως, μās διαφεύγει. Δηλαδή, όταν, άς πούμε, άπολογούμεθα για λογαριασμό του Θεού, στην ουσία άπολογούμεθα για λογαριασμό του ανθρώπου.

Και τό πράγμα είναι αυτονόητο. Η πολεμική, ή οποιαδήποτε πολεμική έναντίον της πίστewς, οί καταλυτικές θεωρίες για τόν «θάνατο του Θεού», ό άκρατος κι άκριτος φιλελευθερισμός για τήν «άπομυθιοποίηση» του Χριστιανισμού, δέν μπορούν νά βλάψουν ούτε τήν πίστη, ούτε τόν Χριστιανισμό ούτε, ασφαλώς, τόν Θεό. Βλάπτουν, όμως, και τραυματίζουν βαθιά τόν άνθρωπο. Η κάθε πολεμική έναντίον του Θεού έχει σαν τελικό στόχο της και αυτόν ουσιαστικά πλήττει, δηλαδή, τόν άνθρωπο.

Ποιάς άμφιβάλλει; Σέ τί μπορεί ό οποιοσδήποτε άρνητής νά βλάψει τόν Θεό; Όσο κι αν πολέμησε μέ πάθος ό Νίτσε, τήν ιδέα του Θεού, τί πέτυχε στό τέλος; Τί πετυχαίνουν οί νάνοι, πού ύψώνονται στά δάχτυλα των ποδιών τους, για νά σβήσουν τόν ήλιο;

Τίποτα, φυσικά, δέν πετυχαίνουν σε σχέση μέ τόν ήλιο. Αυτό ξεφεύγει από τά μέτρα και τίς δυνατότητές τους. Άλλ' αν δέν μπορούν νά καταστρέψουν τόν ήλιο και τό φώς, μπορούν, όμως, νά καταστρέψουν τό όπτικό όργανο του ανθρώπου κι έτσι νά του στερήσουν τό φώς. Τό φώς θά ύπάρχει, τί, όμως, θά ώφρλει εκείνον, πού δέν θά έχει πιά τήν δεκτική ικανότητα για νά τό άπολαύσει;

Άν, λοιπόν, μās ενδιαφέρει άμεσα ή υπεράσπιση ή άς τήν πούμε ή συνηγορία του Θεού, δέν είναι για τόν Θεό. Είναι για τόν άνθρωπο και μόνο γι' αυτόν. Κι όχι μόνο ή πολεμική έναντίον του Θεού, αλλά κι αυτή ή έξασθένηση της ιδέας του Θεού ή ή υποτίμηση και ή υποβάθμιση της χριστιανικής πίστewς, έχει άμεσο αντίκτυπο στον άνθρωπο. Έξασθενίζει ό άνθρωπος, όταν έξασθενίζει ή ιδέα του Θεού. Μαζί μέ τήν υποβάθμιση της πίστewς, υποβαθμίζεται και ή ανθρώπινη προσωπικότητα. Η υποτίμηση των πνευματικών και ήθικών άξιών, πού είναι φυσικό έπακόλουθο της πολεμικής έναντίον του Θεού, φέρνει όπωσδήποτε και τήν υποτίμηση του ανθρώπου.

Πρέπει νά τό υπογραμμίσουμε. Ο άνθρωπος χωρίς μεταφυσική διάσταση, χωρίς τήν υϊκή σχέση κι έξάρτηση από τό Θεό, τήν πηγή του, δέν είναι ολοκληρωσ ούτε μπορεί νά ολοκληρωθεί. Είναι λειψός, άκρωτηριασμένος, άναπηρός. Πάσχει από βαριά πνευματική άναπηρία. Γιατί ζει χωρίς έλπίδα.

Μά, αν αφαιρέσουμε από τόν άνθρωπο τή δυνατότητα νά επικοινωνεί μέ τόν Θεό, νά τόν λατρεύει και νά τόν δοξολογεί, μέ τήν «έν πνεύματι και άληθεια» προσευχή, τότε, τί του αφήνουμε από αυτό, πού τόν διαφοροποιεί από τό ζωικό βασίλειο; Η ψυχή του ανθρώπου, στη φυσική κι άδιάφθορη κατάστασή της, νιώθει τήν

ανάγκη αυτή της επικοινωνίας και των στενών προσωπικών σχέσεών της με τόν Θεόν, πίο πολύ κι από τήν ανάγκη της επικοινωνίας μέ τούς συνανθρώπους της. Όπως είναι άφύσικο κι άρρωστημένο ό άνθρωπος νά κλείνεται στόν έαυτό του, στό «έγώ» του και νά μήν επικοινωνεί μέ τούς γύρω του, δηλαδή, νά γίνεται ένας άγωπαθής κι έγωκεντρικός, τό ίδιο κι άσύγκριτα περισσότερο είναι άρρωστημένο, νά διαγράφει τόν Θεό, νά τόν άγνοεί και νά μήν έχει καμιά σχέση κι επικοινωνία. Ό άνθρωπος πού άνυψώνεται στό θρόνο του Δημιουργού του, γιά νά συνομιλήσει μαζί Του σέ μιá θερμή άτμόσφαιρα υίικης οικειότητας, ταυτόχρονα έξυψώνεται και ώς σκεπτόμενη προσωπικότητα. Μέ τό νά επικοινωνεί συνειδητά μέ τόν Θεό, δέ γίνεται άπλώς ένας θρησκευόμενος άνθρωπος. Γίνεται ό σωστός κι άληθινός άνθρωπος. Έξανθρωπίζεται.

* * *

Πώς νά τό κάνουμε; Ό άνθρωπος, κι ό πίο πεσμένος, δέν λησμονεί τήν προέλευσή του ούτε μπορεί νά κατασιγάσει τούς βαθείς πνευματικούς πόθους, πού άναδεύουν άσταμάτητα στά μύχια της ύπάρξεώς του. Άκριβώς, γιατί συχνά άπωθει ή προσπαθει νά καταπνίξει τίς ύψηλές αυτές έφρέσεις της ψυχής του, γι' αυτό βασανίζεται κι ύποφέρει μ' ένα άνεξήγητο, συχνά,

μαρτύριο. Ψάχνει νά βρει τήν αίτία της δυστυχίας του, της άγωνίας του, της κακοδαιμονίας του και δέν βρίσκει ένα σοβαρό κι ούσιαστικό λόγο γιά νά τίς αιτιολογήσει. Και κάνει τό λάθος νά άναζητάει τήν εξήγηση σέ δευτερεύοντα ή τριτεύοντα έξωτερικά αίτια, πού παίζουν έποουσιώδη κι άσημαντο ρόλο.

Ό αίτία, ή πρώτη και βασική, είναι μιá. Ό άπουσία του Θεού από τή ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Κι αυτή τήν άπουσία τίποτα και καμιά τεχνολογική κατάκτηση δέν μπορεί νά άναπληρώσει. Ό θαυμασμός κι ή έκσταση γιά τά τεχνικά έπιτεύγματα δέν άναπληρώνουν τόν θαυμασμό και τήν έκσταση, πού πρέπει νά νιώθει ή ψυχή από τήν ένατένιση του μεγαλείου της δημιουργίας, της δόξας και της αγάπης του Θεού.

Μέ τήν αγάπη, λοιπόν, και τή λατρεία του Θεού, ό άνθρωπος δέν προσφέρει κάτι στό Δημιουργό του. Προσφέρει, όμως, πολλά, πάρα πολλά, στόν έαυτό του. Ό υπεράσπιση, έπομένως, των θείων, άς ποϋμε, δικαιωμάτων, δέν είναι τίποτα άλλο παρά υπεράσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Των αναφαιρέτων δικαιωμάτων της ανθρώπινης ψυχής.

Γ. Β. ΜΕΛΕΤΗΣ



ΕΛΛΑΔΑ 1940-2000

Α'

Ήδη έχουν παρέλθει δύο γενεές από την αύγή της 28ης Οκτωβρίου 1940, τότε που τό έθνος ένωμένο άντιμετώπιζε νικηφόρα τήν Ιταλική έπιβουλή. Έκτοτε σημαντικά γεγονότα έχουν σημειωθεί στην παγκόσμια Ιστορία καθώς και σέ εκείνην της έλληνικής πατρίδας. Ασφαλώς ό πόλεμος εκείνος στά ήπειρωτικά βουνά δέν υπήρξε μία σύγκρουση τοπικού χαρακτήρα, του όποιου ή έκβαση θά άφηνε άνεπηρέαστη τήν πορεία τόσο του έν εξέλιξει τότε εύρισκομένου δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, όσον και της μετέπειτα διαμορφωθείσης καταστάσεως σέ εύρωπαϊκή αλλά και παγκόσμια κλίμακα.

Όταν ή Έλλάδα —στό πρόσωπο του Ιωάννου Μεταξά— άντιμετώπιζε τήν αύγή της 28ης Οκτωβρίου τό δίλημμα της άποδοχής ή της άπορρίψεως του Ιταλικού τελεσιγράφου, οί ένδείξεις για τό τελικό άποτέλεσμα του πολέμου δέν ήσαν καθόλου ένθαρρυντικές για τήν άπορριπτική στάση, τήν όποία έλάμβανε ή χώρα έναντι του τελεσιγράφου, που έκόμιζε ό Ιταλός πρεσβευτής. Ήταν μία άπόφαση ή όποία άπέρρε από τό αίσθημα του χρέους και της τιμής, παρά από μία όρατή εύνοϊκή προοπτική νίκη της συμμαχικής παρατάξεως. Η πορεία των γεγονότων που άκολούθησαν τήν άπόρριψη του Ιταλικού τελεσιγράφου καθώς και τό άποτέλεσμα που προέκυψε από τήν πολεμική αυτή σύρραξη είναι γνωστά πράγματα.

Λοιπόν μέ τήν εύκαιρία της έξηκοστής έπετείου του μεγάλου αυτού Ι-

στορικού γεγονότος είναι σκόπιμο νά υπενθυμίσουμε στους νεωτέρους τίς συγκεκριμένες έπιπτώσεις που είχε τότε ή άντίσταση των Έλλήνων κατά της Ιταλικής έπιθέσεως στά πολεμικά μέτωπα και γενικότερα στή στάση των συμμετεχόντων στον πόλεμο αυτόν χωρών και νά θυμηθούν και οί παλαιότερες ήμέρες έθνικου μεγαλείου.

Β'

Πέραν λοιπόν από τήν μεγάλη ήθική σημασία της συμβολής των έλληνικών νικών στον κοινόν συμμαχικόν άγώνα υπήρξαν και συγκεκριμένα στρατιωτικά άποτελέσματα, τά όποια ήταν άπόρροια αυτών.

Μέ τήν άντίσταση λοιπόν της Έλλάδος και τίς έπιθετικές πρωτοβουλίες του έλληνικου στρατού έγινε σαφής ή άνικανότητα της Ιταλικής πολεμικής μηχανής νά έπιτύχει μόνη της τους στόχους τους όποιους ή φιλοδοξία του Μουσολίνι είχε θέσει και ως εκ τούτου κρίθηκε άναγκαία ή συνεικουργία του ισχυρού συμμάχου του, του Χίτλερ, μέ τήν άνάληψη των έκστρατειών στά Βαλκάνια και στή Βόρειο Αφρική, μέ άποτέλεσμα τήν χρονική μετάθεση άλλων βασικωτέρων για αυτόν πολεμικών σκοπών και προγραμμάτων και τήν διάσπαση των δυνάμεων του γερμανικου στρατού. Τούτο είχε σαν συνέπεια τον χειμώνα 1940-1941 μέχρι και τίς άρχές του καλοκαιριου του 1941 ή κυρία άπασχόληση των δυνάμεων του Άξονα νά είναι ή εκκαθάριση της καταστάσεως στά Βαλκάνια.

Ειδικώτερα μέ την έμπλοκή της 'Ελλάδας στην μεγάλη αυτή πολεμική περιπέτεια ή Μεγάλη Βρετανία απέκτησε ναυτικές και αεροπορικές βάσεις στην ήπειρωτική 'Ελλάδα και στην Κρήτη από τις όποιες έπληξε τον Νοέμβριο του 1940 τον Ιταλικό στόλο στον Ναύσταθμο του Τάραντα και έτσι έξουδετέρωσε την μαχητική του ικανότητα και τον κατέστησε φειδωλό στις κινήσεις του μέχρι τό τέλος του πολέμου.

'Εξ άλλου άνετράπη χρονικά τό έπιχειρησιακό πρόγραμμα του Ιταλικού στρατηγείου στην Λιβύη και έδωσε τον χρόνο στον 'Αγγλο στρατηγό Ουέϊβελ, διοικητή των Βρετανικών δυνάμεων Μέσης 'Ανατολής νά ανασυντάξει τά στρατεύματά του και νά έτοιμάσει την δική του άντεπίθεση και νά ενισχύσει έτσι την θέση της χώρας του στην περιοχή αυτήν.

'Ενίσχυσε επίσης ή στάση της 'Ελλάδας άφ' ενός την βούληση μερίδας της πολιτικής και στρατιωτικής ήγεσίας της Γιουγκοσλαβίας μέ άποτέλεσμα, έστω και την τελευταία στιγμή, νά άπαγκιστρωθεί από τις δεσμεύσεις ενός συμφώνου προσχωρήσεως της χώρας αυτής στον 'Αξονα και νά μεταπηδήσει στο συμμαχικό στρατόπεδο και άφ' έτέρου άπέτρεψε φιλογερμανικές τάσεις στην Τουρκία, πού άποσκοπούσαν στην έξοδο της χώρας αυτής στον πόλεμο ως συμμαχου του 'Αξονα και συνετέλεσε έτσι στην διατήρηση της ουδέτερότητάς της. Θά πρέπει νά σημειωθεί στην προκειμένη περίπτωση ή έντονη διπλωματική δραστηριότητα και των δύο έμπολέμων συνασπισμών στην χώρα αυτή, λόγο της ιδιαίτσουσας γεωπολιτικής θέσεώς της για τον τελικό προσεταιρισμό της: 'Η Γερμανία συγκρομημένα διετήρησε στα χρόνια αυτά ως πρεσβευτή στην 'Αγκυρα του φόν Πά-

πεν, πολιτική προσωπικότητα της χώρας αυτής πρώτου μεγέθους.

Δέν πρέπει νά παραλείπει κανείς τό γεγονός ότι την ίδια εποχή κατά την όποία ήταν σε εξέλιξη ή γερμανική έκστρατεία στα Βαλκάνια τον 'Απρίλιο του 1941 και μετά, έκδηλώθηκε στο 'Ιράκ φιλοναζιστικό κίνημα τό όποιο κατέστειλαν στην γένεσή του οι Βρετανοί, οι όποιοι έδραϊώσαν την θέση τους στην περιοχή, χωρίς νά μπορέσουν οι Γερμανοί νά παράσχουν ουσιαστική βοήθεια στους Ιρακινούς πράκτορες τους άφ' ενός λόγω της άπασχολήσεώς τους στο Βαλκανικό και ιδιαίτερα τό έλληνικό θέατρο των πολεμικών έπιχειρήσεων και άφ' έτέρου λόγω της άπροθυμίας της Τουρκίας προς τοϋτο.

Συμπερασματικά και σε συνδυασμό μέ την άναβολή για έξι εβδομάδες της έκστρατείας κατά της Ρωσίας ό έλληνικός άγώνας συνετέλεσε κυρίως από στρατιωτική άποψη στο νά κερδηθεί χρόνος από τούς συμμαχους για την καλύτερη όργάνωση της άμυνάς τους και την κινητοποίηση της δικής τους πολεμικής μηχανής, πού όταν έφθασε στο έπιθυμητό όριο έφερε την τελική νίκη.

Γ'

'Ο πόλεμος όμως, ή νίκη και ή δόξα δέν ήταν —όπως είναι φυσικό— άμοιρος μεγάλων δεινών, για τον έλληνησμό. 'Η τριπλή κατοχή πού έπακολούθησε και κράτησε τρισήμιου χρόνια, έκτός από τις αναπόφευκτες μεγάλες ταλαιπωρίες για τον υπόδουλο λαό, έπέφερε και την διάσπαση της ένότητας του έθνους μέ συνέπειες, πού έπεξετάθησαν χρονικά για περίοδο δεκαετιών. 'Οπως εξέλιχθησαν τά πράγματα μετά την κατάρρευση του μετώπου, την κατάληψη της ήπειρωτικής και νησιωτικής 'Ελλάδας από τούς έ-

χθρούς της και την απώλεια της Κρήτης, δημιουργήθηκαν τρία διαφορετικά κέντρα εξουσίας. 'Αφ' ενός οι κατοχικές κυβερνήσεις που είχαν διορισθεί από τον κατακτητή, αφ' ετέρου η εξόριστη και νόμιμη κυβέρνηση με έδρα τό Λονδίνο και προωθημένο κλιμάκιό της στο Κάιρο και εκ τρίτου οι διάφορες αντίρτικες ομάδες, οι οποίες ασκούσαν ή κάθε μία στην περιοχή της δράσεώς της την εξουσία με τρόπο και στόχους αλληλοσυγκρουόμενους και με άπωτερες ιδιοτελείς προοπτικές.

Με αυτήν την δημιουργηθείσα κατάσταση δόθηκε η ευκαιρία σε πολλούς σε ώρες έσχάτων έθνικων κινδύνων για την έκκαθάριση παλαιων παραταξιακων και προσωπικων λογαριασμων με τραγικά για τον τόπον αποτελέσματα, τόσο με τις πρόσθετες ταλαιπωρίες και φοβερές αίμορραγίες του λαού στην κατεχόμενη πατρίδα, όσο και με την μείωση του έθνικου μας γοήτρου απέναντι των ισχυρων μας συμμάχων και της αϊγλης που είχε η χώρα μας και η οποία είχε αποκτηθεί με θυσίες αίματος στα πεδία των μαχων, από τά στασιαστικά κινήματα των ενόπλων μας δυνάμεων, οι οποίες εστάθμευαν εκείνα τά χρόνια στην Μέση 'Ανατολή. Για τούς λόγους αυτούς χάθηκαν πολύτιμες ευκαιρίες για την αξιοποίηση προς όφελος της πατρίδας των μεγάλων θυσιων του λαού της.

Θά πρέπει στο σημείο αυτό νά επισημανθεί επίσης ότι ο έλληνικός λαός μετά την λήξη του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου έδοκίμασε την πικρία της παραγνωρίσεως των θυσιων του από την μή ικανοποίηση των δικαίων αιτημάτων του για την έθνικη του ολοκλήρωση, με την ένωση της Κύπρου με την 'Ελλάδα και την απελευθέρωση της Βορείου 'Ηπειρου, τά όποια παραμερίσθηκαν έξ αιτίας του ανταγωνισμού και της επέκτατικης πολιτικης

των Μεγάλων Δυνάμεων. Γεννήθηκε όμως ποτέ επίμονα τό ερώτημα αν τά πράγματα θά είχαν έτσι, στην περίπτωση κατά την οποία τό έθνος θά παρέμενε ένωμένο μέχρι τό τέλος του πολέμου, όπως ακριβώς ήταν και στο ξεκίνημά του;

'Η σύντομη αυτή αναφορά στά δυσάρεστα αυτά γεγονότα σε μία έορταστική επέτειο δέν αποτελούν θλιβερή παραφρονία, αλλά έντάσσεται στον γενικότερο παιδαγωγικό προορισμό των έορτασμων των μεγάλων ιστορικων γεγονότων του έθνους, που αποσκοπούν στην έναργέστερη έθνικη αυτοσυνειδησία και αποβλέπουν στην ήθικη άνύψωση των πολιτων. Διαφορετικά η ώραιοποίηση του παρελθόντος, η αποφυγή έπισημάνσεως και των λυπηρων πλευρων του έθνικου βίου και η επίρριψη των ευθυνων για την έσωτερική κακοδαιμονία αποκλειστικά στον ξένο παράγοντα, αποπροσανατολίζει τον λαό και ιδίως τις νεώτερες γενεές, που δέν έχουν άμεση έμπειρία των γεγονότων με την δημιουργία παραπλανητικων εικόνων των πραγμάτων και δέν συντελεί, ως όφειλε, στην υπέρβαση των έθνικων αδυναμιων.

Δ'

Και οι αδυναμίες αυτές που καλλιεργήθηκαν ένσυνειδητα στις τελευταίες δεκατίες αφ' ενός από τις ιδεολογίες εκείνες που είχαν σαν δόγμα τους την πάλη των τάξεων και αφ' ετέρου από τό κλίμα του ευδαιμονισμού, τό όποιο έκυριάρχησε στις δυτικές κοινωνίες και επέδρασε σημαντικά και στον τόπο μας, τείνουν νά παγιωθούν και νά αποτελέσουν ανασταλτικό παράγοντα για νέες έθνικές έξορμήσεις στο ειρηνικό πεδίο, εν όψει μάλιστα των νέων διεθνων συνθηκων, οι οποίες διαμορφώνονται στον ευρωπαϊκό κυρίως χώρο και στις οποίες

έντάσσεται και ό ρόλος τής δικής μας πατρίδας.

Και οι προοπτικές των νέων συνθηκών που διαμορφώνονται στο τέλος του 20ου αιώνα στην Ευρώπη είναι πολύ διαφορετικές από εκείνες του 1940. Τήν διηρημένη και αλληλοσπαρασσομένη Ευρώπη τής εποχής εκείνης έχει διαδεχθεί, μετά από μισό αιώνα διεργασιών και έμπειριών, ή προς ένοποίηση βαδίζουσα Ευρώπη, στην όποια όχι μόνον έχουν ξεπερασθεί οι αντιθέσεις που όδηγησαν στους δύο παγκοσμίους πολέμους του πρώτου ήμισους του αιώνα μας, αλλά μετά τήν κατάρρευση των καθεστώτων του υπαρκτου σοσιαλισμου έχει δρομολογηθεί και ή ένταξη στην Ένωμένη Ευρώπη και των κρατών εκείνων, τά όποια μέχρι πρό δεκαετίας εύρισκοντο σε όξύ ανταγωνισμό με τά λοιπά δυτικά ευρωπαϊκά κράτη, λόγω τής διαφοράς των κοινωνικών καθεστώτων αυτών.

Σέ αυτή τή νέα διαμορφούμενη — και ελπίζουμε ειρηνική— κατάσταση καλείται ό κάθε λαός να συμβάλει για τήν έδραϊωση τής ειρήνης και τής συνεργασίας και τήν πνευματική αναγέννηση. Και ναί μέν από μιά πλευρά υπάρχουν εννοϊκές προϋποθέσεις για τήν διατήρηση τής ειρήνης με τήν απάλειψη των παλαιών διαφορών και αντιθέσεων, από τήν άλλη όμως πλευρά καινοφανή προβλήματα και δυσεπίλυτα έν πολλοίς, άπασχολούν τίς σύγχρονες κοινωνίες, οι όποίες εκτός των άλλων δέν βρίσκονται στην κατάλληλη από πνευματική άποψη φόρμα για να τά αντιμετώπισουν.

Αυτό σημαίνει ότι εάν ένας λαός φιλοδοξει να συμβάλει στην οικοδόμηση αυτής τής νέας Ευρώπης ως κοινωνίας συνεργαζομένων έθνών με τρόπο θετικό και αποτελεσματικό πρέπει

να αξιοποιήσει ό,τι πολυτιμώτερο διαθέτει από τήν πνευματική του κληρονομιά και να αναπτύξει τίς άρετές εκείνες οι όποίες είναι απαραίτητες για τήν επίτευξη των ύψηλών αυτών σκοπών.

Ε΄

Σέ αυτή τήν όντως μεγάλη ιστορική προσπάθεια καλείται να λάβει μέρος και τό δικό μας έθνος. Τό 1940 σε κρίσιμη όπωσδήποτε περίοδο, ενεργοποιώντας τό πλούσιο ψυχικό του άποθεματικό άνταποκρίθηκε κατά τρόπο θαυμαστό στην μεγάλη κλήση έπιτελώντας τό ιστορικό του χρέος. Τό παράδειγμα τής γενεάς του 1940, κατά τό όποιο ή γενεά εκείνη των Έλλήνων, για ένα τουλάχιστον εξάμηνο, έδωσαν τόν καλύτερον έαυτόν τους μέσα στην δίνη του πιό συγκλονιστικού για τήν ανθρώπινη ιστορία πολέμου για τήν νίκη και τήν δόξα, πρέπει να γίνει οδηγός για τους συγχρόνους Έλληνες, ώστε να έπιτύχουν και στον ειρηνικό τομέα ένα ανάλογο αξιόλογο αποτέλεσμα, υπερνικώντας τίς εθνικές μας αδυναμίες.

Τό συμπέρασμα που προκύπτει από τό μεγάλο γεγονός τής νίκης του πολέμου 1940-1941 είναι τουτο: ή γενεά που πραγματοποίησε τό κατορθωμα αυτό, τήν όποία σήμερα τιμούμε, δέν ήταν άμοιρος των γνωστών αδυναμιών τής φυλής. Οι συνέπειες του διχασμου, που είχε προηγηθεί και στίς διάφορες φάσεις του κράτησε πέραν τής είκοσαετίας, δέν είχαν άποσβεσθεί, ούτως ώστε να υπάρχουν οι προϋποθέσεις για τήν δημιουργία προσφόρου ψυχικού κλίματος για αυτή τήν εθνική ανάταση. Ούτε πάλι κατά τήν διάρκεια αυτής τής μεγάλης εθνικής άμυντικής προσπάθειας, μπορεί να ισχυρισθεί κανείς ότι ή συμμετοχή στίς θυσίες ήταν σύμμετρη. Και όμως τέτοιοι και

ἄλλοι παρόμοιοι λόγοι, τούς ὁποίους συνήθως ἐπικαλούμεθα γιά νά δικαιολογήσουμε τήν ἀνικανότητά μας ὡς ἔθνικοῦ συνόλου γιά τήν ἐπίτευξη μεγάλων ἔργων δέν ἐπηρέασε τόν παλαικό ἐκείνον συναγεμῶν τῆς περιόδου ἐκείνης.

Αὐτό σημαίνει ὅτι μέσα στήν ἑλληνική ψυχή κρύβονται σέ λανθάνουσα κατάσταση ἐσωτερικές δυνάμεις, οἱ ὁποῖες ὑπό τίς κατάλληλες συνθηκες μποροῦν νά ἀξιοποιηθοῦν καί νά ἐπιτελέσουν σημαντικά συλλογικά ἐπιτεύγματα.

Βέβαια μιά τέτοια προοπτική ὑπό εἰρηνικές συνθηκες φαίνεται πολύ δυσκολώτερη ἀπό ὅ,τι συμβαίνει σέ περιπτώσεις ἐθνικῶν κινδύνων. Ἐκείνο πού ἔχει σημασία εἶναι ἡ ὑπαρξη ἐν δυνάμει ὑγιῶν δυνατοτήτων μέσα στήν λαϊκή ψυχή. Ἡ ἀξιοποίησή των ὁμῶς καί ἡ ἐνεργοποίησή αὐτῶν προϋποθέτει τήν δυναμική παρουσία ἐκείνων, τούς ὁποίους ἔχει ἐπισκεφθεῖ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καί φωτισμένοι ἀπό τό Πνεῦμα Του ἀποτελοῦν τήν ζύμη ἐκείνην, ἡ ὁποία θά γίνει ἡ διεγέρτρια αἰτία, πού θά πραγματοποιήσῃ τῖς ἀπαραίτητες διεργασίες μέσα στό κοινωνικό σῶμα γιά τήν ἀφύπνισή του.

ΣΤ'

Προβάλλομε συνήθως, καί ὀρθῶς, σάν ἐθνικό μας πλοῦτο καί σάν περιουσιακό στοιχεῖο ἀντιπροσφορᾶς στήν Εὐρώπη τήν Ὁρθοδοξία. Καί ἐδῶ ἐμφανίζεται ἕνα μεγάλο πρόβλημα, δηλαδή μέ ποιόν τρόπον αὐτός ὁ κρυμμένος θησαυρός τῆς ἑλληνορθόδοξου παραδόσεως θά μποροῦσε νά ρευστοποιηθεῖ, γιά νά γίνει μέ ἄλλα λόγια μήνυμα ζωῆς γιά τόν πνευματικά λιμώττοντα σύγχρονο Ἕλληνα, ὥστε νά τόν ζωοποιήσῃ καί νά μεταβάλλῃ τόν τόπο σέ πηγὴ πνευματοφόρας ἀκτινοβολίας;

Δέν ἀρκεῖ ἐν προκειμένῳ ἡ ἐπίκληση ἱστορικῶν τίτλων καί μιᾶς σχολάζουσας μᾶλλον πνευματικῆς κληρονομίας γιά νά εἶναι τό ἔθνος ζωντανό καί νά βρῖσκεται σέ δημιουργική φάση γιά νά συμβάλῃ οὐσιαστικά στίς πνευματικές ζυμώσεις, οὔτως ὥστε ἡ ὀρθοδοξία νά γίνῃ συντελεστής ποιητικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ συγχρόνου Εὐρωπαίου· χρειάζεται καί τίτλους σημερινούς, πού θά εἶναι γραμμένοι ὄχι στίς σελίδες τῆς ἱστορίας, ἀλλά στήν σημερινή ζωή. Γιά μιά τέτοια, λοιπόν, πνευματική ἐξόρμησι ἀπαιτεῖται ἀνασύνταξι δυνάμεων, ἐκκαθάρισι τοῦ ἐδάφους, προετοιμασία, μεθόδευσι. Ἡ ἐποποιΐα τοῦ 1940-1941 δέν ἦταν μόνον ἀποτέλεσμα ἑνός πηγαίου μὲν, ἀλλά μὴ μεθοδευμένου ἐνθουσιασμοῦ· εἶχε προηγηθεῖ μιά προπαρασκευή, εἶχε ὑπάρξει μιά στρατιωτική ὀργάνωσι, ἕνα ἱεραρχημένο σύνολον, εἶχε συνταχθεῖ ἕνα ἐπιτελικό σχέδιον. Κάτι ἀνάλογο, ἐνδεχομένως πῶς δυσεπίτευκτο, εἶναι ἡ πραγματοποιήσι μιᾶς τέτοιας ἁγίας φιλοδοξίας, ἢ καλύτερα ἑνός μεγάλου χρέους, ὅπως αὐτό τῆς ἀντιπροσφορᾶς τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος στόν εὐρύτερο εὐρωπαϊκό χῶρο.

Ἀφήνοντας κατὰ μέρος τίς μεμψιμοιρίες καί τούς φόβους γιά τό ἐνδεχόμενο τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα στό χωνευτήρι τῶν ἀριθμητικά πολυπληθεστέρων καί οἰκονομικά ἰσχυροτέρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἄς ἀτενίσουμε τήν ὑπόθεσι μέ ἀγωνιστική διάθεσι καί μέ Πίστη στίς δυνατότητες, πού ἐνυπάρχουν στόν θησαυρό πού κατέχομε καί ὁ ὁποῖος — ὅπως πιστεύομε — εἶναι ἡ σῶζουσα Ἀλήθεια.

Ἐάν βιώνουμε τήν Ἀλήθεια μέ πιστότητα δέν κινδυνεύομε ἀπό τίποτε. Ὁ κίνδυνος ὑπάρχει ὅταν γίνεται παραχάραξι τῆς Ἀλήθειας. Συνεπῶς ἔναντι τῆς λεγομένης «δυτικῆς ἀπειλῆς» καί γενικά τῶν ξένων ἐπιρροῶν δέν

ώφελει ή κινδυνολογία, αλλά εκείνο πού ώφελει είναι ή έπιστροφή στην γνησιότητα, στην αυθεντικότητα, στην άσπιλη πνευματικότητα.

Η Έκκλησία τών Κατακομβών μέ αυτόν τόν τρόπο έπάλευσε —και τί πάλη μάλιστα— μέσα στο πανίσχυρο και έχθρικά διακαείμενο οίκουμενικό Κράτος τής Ρώμης και έπεκράτησε.

Η γενεά τών Έλλήνων τοῦ 1940 μέ περιορισμένα πολεμικά έφοδια, αλλά μέ μία άπαράμιλλη έξαρση άψήφησε τήν ύλική ύπεροχή τών έπιδρομέων και ένίκησε. Ένας άντίστοιχος άγωνιστικός συναγερμός —όπως χαρακτηριστικά έπεσήμανε και ο Άλέξανδρος Τσιριντάνης— χρειάζεται και πάλι και ή έπιστρέψευση κάθε πνευματικής δυνάμεως —και έδώ τό παράδειγμα τής γενεάς τοῦ 1940 πολλά έχει νά διδάξει— τήν όποία διαθέτει ο Όρθόδοξος Κόσμος «ώς θησαύρισμα τοῦ παρελθόντος, ως έπίτευγμα τοῦ παρόντος, ως έπιστρέψευση παντός τοῦ πνευματικού για έναν και μόνον σκοπόν: Για τήν κατανόηση, τήν άγάπη, τήν πνευματική τόνωση, τό άνέβασμα τοῦ άνθρώπου —και συγκεκριμένα τοῦ Ευρωπαίου τοῦ έτους 2000— στο ύψος τό όποιο ζητά τό φοβερό μεγαλειο τών νέων καιρῶν, τών καιρῶν πού έρχονται».^(*)

Ο ποιητής τής «Ραψωδίας 1940-1946» ο Στέφανος Μπολέτσης όραματίσθηκε εύθύς μετά τήν λήξη τής φοβεράς εκείνης καταγίδας τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, τούς νέους αυ-

τούς καιρούς, σάν έναν κόσμο ειρήνης και άγάπης, όπως τόν τραγούδησε στην τελευταία ένότητα τής συλλογής του: «ή Διεθνής τής Άγάπης». Εκεί στο ποίημά του «Πατρίδες σε όλη τήν γή» (τό όποιον παρατίθεται στην συνέχεια) έμπνευσμένο από ένα όραμα Ειρήνης, όπως τό περιγράφει ο προφήτης Ησαΐας (B, 4) δονείται από τήν ιδέα μιας ειρηνικής συμβίωσης τών λαών, πού θά βασιζεται όμως σε πνεύμα Χριστοῦ.

Τά σημεία τών καιρῶν δείχνουν ότι ή Ευρώπη βαδίζει πρὸς τήν ένότητά της, πρὸς κάποιου είδους πραγματοποίηση τοῦ όράματος. Τά πρώτα βήματα έχουν γίνει εύχόμαστε για τήν ολοκλήρωσή τους. Η άμφιβολία όμως για τήν τελική έπιτυχία τοῦ μεγάλου αυτοῦ έγχειρήματος είναι ότι ή πορεία πρὸς τόν σκοπόν αυτόν δέν φαίνεται νά πραγματοποιείται έν πνεύματι Χριστοῦ.

Χρέος λοιπόν τών πιστῶν άφ' ενός άπέναντι στον Άρχηγόν τής Πίστεως, άφ' έτέρου πρὸς τούς τιμημένους νεκρούς τοῦ πολέμου 1940-1941 και εκ τρίτου άπέναντι στους λαούς τής Ευρώπης, οί όποιοι έχουν ανάγκη για τήν πνευματική τους νοσηματοδότηση τής νέας ευρωπαϊκής συλλογικής πραγματικότητας είναι ή άγωνιστική και μέ ένότητα πνεύματος παρουσία τών Όρθοδόξων Έλλήνων στο μεγάλο αυτό προσκλητήριο τών λαών.

ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

(*) Άλέξ. Τσιριντάνης: «Ένα μήνυμα», εκδόσεις «Συζήτησις», Άθήνα 1967.



ΠΑΤΡΙΔΕΣ Σ' ΟΛΗ ΤΗ ΓΗ

Καί συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν
εἰς ἄροτρα καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς
δρέπανα καὶ οὐ λήψεται ἔθνος ἐπ'
ἔθνος μάχαιραν καὶ οὐ μὴ μάθωσι ἔτι
πολεμεῖν.

(Ἡσαΐου β' 4)

Πατρίδες.
Σ' ὅλη τή γῆ Πατρίδες.

Χρυσές
θ' ἀπλώνονται
οἱ νέες πολιτεῖες:

Οὐράνια τόξα θά ὑψώνονται
πάν ἀπ' τοὺς δρόμους,
πάν ἀπ' τίς πλατεῖες!

Κι ὄλ' οἱ λαοὶ θᾶναι καθὼς
χαρᾶς μελισσολόγια,
μέσ στό φῶς.

Παντοῦ πατρίδες,
παντοῦ ἀγάπη!

Τ' ὄραμα θᾶν' ἀλήθεια τώρα.
Γιά ὅλους θᾶναι τό ψωμί τοῦ
χορτασμοῦ:

Παγκόσμια θᾶναι ἡ χαρὰ
μέ τὰ ἐξαίσιά της τὰ δῶρα.

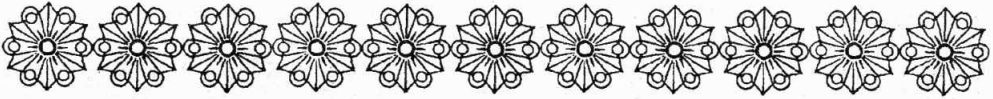
Στήν πανανθρώπινη καρδιά
ἓνας παλμός:
τραγοῦδι εὐχαριστίας
καὶ ψαλμός...

Μιά σάρκα δίχως δάκρυα καὶ πόνο.
Γλῶσσα μία: τῆς Ἀγάπης τοῦ Χρι-
στοῦ
καὶ Νομοθέτης μας Ἐκεῖνος μόνο.

Πατρίδες.
Σ' ὅλη τή γῆ Πατρίδες.

Χρυσές θ' ἀπλώνονται
οἱ νέες
Πολιτεῖες τοῦ Χριστοῦ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ



Ο ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ

Ἐάν καταρτιζόταν ἓνα ἔθνικό - ἱστορικό Μηνιαῖο, ἐξέχουσα θέση θὰ κατεῖχε σ' αὐτό ὁ Ὀκτώβριος, γιατί θὰ ἔφερεν κάθε χρόνο, δοξασμένες ἀναμνήσεις ἀπό τό 1912 καί τό 1940. Ὁ Ὀκτώβριος ἔχει συνδεθεῖ στήν ἱστορία τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ ἀφ' ἑνός μέ τήν μεγάλη ἐξόρμηση τοῦ ἔθνους (5.10.1912) γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας, Ἡπείρου κλπ. καί ἀφ' ἑτέρου μέ τήν ἀπόρριψη τοῦ ἰταμοῦ ἰταλικοῦ τηλεσιγράφου πού ἔγινε ἀφορμή νά γραφεῖ τό ἔπος στά ἠπειρωτικά βουνά μέ ὄλες τίς ἐπιπτώσεις του στόν 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο καί στήν ὑπαρξή μας ὡς σεβαστῆς κρατικῆς ὀντότητας τά μεταπολεμικά χρόνια. Καί οἱ δύο ἔνδοξες σελίδες τῆς ἱστορίας μας ἄρχισαν ἀπό δύο μεγάλα **ΟΧΙ** πρὸς διαφορετικούς ἀποδέκτες.

* * *

Στίς 5 Ὀκτωβρίου 1912 ἡ μικρὴ τότε Ἑλλάδα ἔλεγε ἓνα μεγάλο «ΟΧΙ» στίς Μεγάλες Δυνάμεις (Μ.Δ.) πού δέν ἤθελαν με κανένα τρόπο τόν περαιτέρω ἀκρωτηριασμό τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (Ο.Α.). Ἐνα «ΟΧΙ» στίς ἀπειλές, πιέσεις καί ἐκβιασμούς τῶν Μ.Δ. ἓνα ὄχι στήν φτώχεια, στήν ἀνυποληψία, καί στήν περιθωριοποίηση ἀπό τίς εὐρωπαϊκές ἐξελίξεις. Γι' αὐτό καί τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1912 συμμάχησε μέ τήν Σερβία τήν Βουλγαρία καί τό Μαυροβούνιο καί πολεμώντας πέρασε ἀπό θρίαμβο σέ θρίαμβο ἀπελευθερώνοντας τοὺς σκλαβωμένους ἀδελφούς τῆς Μακεδονίας καί Ἡπείρου. Ἦταν ἡ εὐλογημένη περίοδος γιά τίς

ἐν ζωῇ σκλαβωμένες γενιές, γιατί οἱ 12-15 γενιές πού εἶχαν προηγηθεῖ γεννήθηκαν καί πέθαναν σκλαβωμένες. Ἄς μὴ λησμονεῖται ὅτι ἀπό τό 1830 πού ὀριοθετήθηκε τό μικρὸ ἑλληνικὸ βασίλειο ἀλλεπάλληλες ἦσαν οἱ προσπάθειές του γιά τήν ἀπελευθέρωση τῶν βορειῶν περιοχῶν (Θεσσαλία, τμήμα τῆς Δυτ. Στερεᾶς, Ἡπειρος). Ἡ ἀναφανεῖσα τό 1854 ἐλπίδα γιά ρωσική νίκη κατὰ τόν ρωσοτουρκικὸ πόλεμο στήν Κριμαία ἔφερε τήν εἰσβολή μας στήν Θεσσαλία, καί τήν ἐπανάσταση στήν Μακεδονία πού ἔπειτα ὁμως ἀπὸ ἐπέμβαση τῶν Ἀγγλογάλλων ἔληξαν ἀδοξα. Ἦταν μιὰ ἐπέμβαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων νά σώσουν τήν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἀπὸ τά νύχια τῆς Ρωσίας. Ἡ ἔλευση τό 1863 τοῦ Γεωργίου Α' σηματοδοτοῦσε γιά τίς Μεγάλες Δυνάμεις μιὰ περίοδο «ἡσυχίας» ἀπὸ πλευρᾶς Ἑλλάδας, γι' αὐτό ἄλλωστε καί ἔσπευσαν νά μᾶς παραχωρήσουν τά Ἴονια νησιά!

Καί πάλι, τό 1878 ὅταν τά ρωσικά στρεῦματα κατατρόπωναν ὀριστικά τοὺς Ὀθωμανοὺς ξεσηκωθήκαμε στήν Θεσσαλία καί Μακεδονία. Ἦταν ὁμως ἀργά, γιατί ἐν τῷ μεταξύ εἶχε ὑπογραφεῖ ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου πού ἦταν τελείως ἀσύμφορη γιά τά ἔθνικά μας θέματα. Παρὰ ταῦτα, ἡ μετὰ τρίμηνο (Ἰούνιος 1878) ἀπόφαση τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου μᾶς ὑποσχόταν τήν Θεσσαλία καί μικρὸ τμήμα τῆς Ἡπείρου γιά τά ὅποια ὁμως χρειάσθηκαν τριετῆς σκληροὶ διπλωματικοὶ ἀγῶνες, ὥσπου νά ἐνσωματωθῶν στόν ἔθνικό μας κορμό. Θὰ ἀκολουθήσει ὁ «ἄχρηστος» Ἑλληνοτουρ-

κικός πόλεμος τοῦ 1897 —ή συντριβή μας— πού μᾶς ἔφερε στό χεῖλος τῆς ἀβύσσου. Εὐτυχῶς πού ἐπακολούθησε ὁ «μακεδονικός ἀγώνας» (1904-1908) πού ἔσωσε τήν Μακεδονία ἀπό τή σλαβική ἀπειλή καί ἔδωσε ἐλπίδες καί αἰσιοδοξία στό καταπτοημένο, ἀπό τήν περιπέτεια τοῦ 1897, ἔθνος. Ἡ ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων (1908) ἔδωσε βέβαια κάποιες ἐλπίδες στοὺς ὑπόδουλους λαοὺς τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας γιά παροχή ἰσοπολιτείας, ἰσονομίας καί σεβασμοῦ τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων ἀλλά γρήγορα διαψεύσθησαν οἱ προσδοκίες τους. Γιατί συνεχίσθηκε οὐσιαστικά ἡ ἀστόχαστη πολιτική τῆς Πύλης πρὸς τίς ξένες ἐθνότητες πού ζοῦσαν στίς ὑπόδουλες περιοχές τῆς Μακεδονίας καί Θράκη, οἱ ὁποῖες ὅμως ἱστορικά καί ἐθνολογικά ἀνῆκαν στίς γειτονικές χώρες δηλ. τήν Ἑλλάδα, Βουλγαρία καί Σερβία. Ἔτσι συνειδητοποιήθηκε γρήγορα ἀπό τοὺς ὑπόδουλους λαοὺς ὅτι τὰ ὄπλα θὰ ἔδιναν, πλέον, τήν λύση στό Βαλκανικό πρόβλημα. Κι ὅταν τό δίκιο καί ἡ ἀγανάκτηση πνίγουν τοὺς λαοὺς τὰ τυρρανικά καθεστῶτα νομοτελειακά εἶναι καταδικασμένα νά πέσουν. Καί ἦταν εὐνοια τῆς ἱστορίας ἡ Ἑλλάδα τήν ἐποχὴ 1909-1912 νά βρεθεῖ σέ μιὰ περίοδο ἀνασύνταξης καί ἔξοχης ψυχικῆς καί πολεμικῆς ἀκμῆς. «Νῦν ὑπὲρ πάντων ὁ ἀγών!» Οἱ ἀξιοματικοὶ ἤθελαν νά ἀπαλλαγοῦν καί ἀπό τό βάρος, τοῦ 1897. Οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς κατέφθιναν ἀπό Αἴγυπτο, Ρουμανία, Ἀμερική κλπ. γιά νά ἔχουν τήν τιμὴ τῆς συμμετοχῆς στόν ἀγώνα πρὸς ἐκπλήρωση τῶν ἐθνικῶν πόθων. Τώρα δέν ἐπικρατοῦσε ὁ ἀθεμελιώτος καί ἀνεδαφικός ἐνθουσιασμός τοῦ 1897, ἀλλά μιὰ συναίσθηση τοῦ καθήκοντος —στρατοῦ καί λαοῦ— πού πίστευαν ὅτι ἐπέστη πλέον ὁ καιρὸς ὅπως καί οἱ συνἝλληνες τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου τῶν νησιῶν τοῦ Αἰ-

γαίου ἐλευθερωθοῦν. Ἦδη ἡ Κρῆτη ἦταν σχεδόν ἐλεύθερη μέ ἐκλεγμένους βουλευτές γιά τήν Ἑλληνική Βουλὴ καί τήν 5η Ὀκτωβρίου 1912 ἡ ἄλλοτε ἀνυπόληπτη Ἑλλάδα ἄλλαξε τόν ροῦν τῆς ἱστορίας στή νότια Βαλκανική διότι ἔλεγε τό ΟΧΙ στίς Μεγάλες Δυνάμεις καί στήν ἄλλοτε κραταιὰ καί τυρρανική αὐτοκρατορία. Σέ εἴκοσι μέρες ὁ στρατός μας εἶχε φθάσει ἀπὸ τὴν θρυλικὴ Μελούνα στή Θεσ/νίκη καί μέχρι τὴν ἀνοιξη τοῦ 1913 εἶχε σχεδόν διπλασιασθεῖ ἡ Ἑλλάδα! Θὰ ἀκολουθήσουν δύσκολες ὥρες, ὅπως ὁ ἑλληνοβουλγαρικός πόλεμος, ἡ συμμετοχὴ μας στό Α΄ Π. Π. ὁ ἐθνικός διχασμός καί ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή ἀλλὰ τελικὰ μεγάλα τμήματα τοῦ ἔθνους θὰ περάσουν στό ἑλληνικὸ κράτος. Τό «ὄχι» τῆς 5.10.1912 ἐξέφρασε τὴν πίστη λαοῦ καί στρατοῦ ὅτι ἡ μέχρι χθὲς περιφρονημένη ἀπὸ ἐχθροὺς καί φίλους Ἑλλάδα δέν ἦταν δυνατόν παρά νά συνεχίσει τίς παραδόσεις τοῦ ἱστορικοῦ της παρελθόντος ὁποιοδήποτε καί ἂν ἦταν τό τίμημα.

* * *

Τό δεῦτερο μεγάλο «ΟΧΙ» τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰπώθηκε μέ ἔργα τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1940. Ἦδη ἀπὸ τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1939 —ὅταν οἱ Ἴταλοί εἶχαν καταλάβει ἀμαχητὶ τὴν Ἀλβανία— εἶχε σημάνει συναγερμός στήν πολιτικὴ καί στρατιωτικὴ ἡγεσία τῆς χώρας μας. Ὁ πρῶτος συναγερμός τοῦ Ἀπριλίου καί ὁ δεῦτερος τόν Σεπτέμβριο τοῦ ἰδίου ἔτους —μέ τὴν κήρυξη τοῦ Β΄ Παγκ. Πολέμου καί τὴν συμπαράταξη τῆς Ἰταλίας μέ τὴν Γερμανία— ἐγινε πλέον ἐφιάλτης γιά τὴν χώρα μας. Ἀλλὰ ἡ διαίσθηση ὅτι ἡ θαλασσοκράτειρα τότε Ἀγγλία μέ τὴν βοήθεια τῆς Ἀμερικῆς θὰ νικοῦσαν τελικὰ τόν Ἄξονα ἀνοίγαν τό δρόμο

για την σωστή εθνική μας πορεία τις δύσκολες εκείνες ώρες.

Καί τό καλοκαίρι τοῦ 1940 μετά τόν τορπιλισμό τοῦ ΕΛΛΗΣ γενική ἤταν πλέον ἡ πεποίθηση ὅτι θά μᾶς ἐπιτίθεντο οἱ Ἴταλοι! Παρ' ὄλο πού ἡ Κυβέρνηση γιά λόγους διπλωματικῆς τακτικῆς ἀπέκρυπτε ἀπό τό λαό τήν ταυτότητα τοῦ ὑποβρυχίου καθῶς καί τις συνεχεῖς ἀνενδοίαστες ἰταλικές προκλήσεις ἡ λαϊκή διαίσθηση δέν ξεγελιόταν. Καθημερινές ἦταν οἱ ψευδολογίες τοῦ ἰταλικοῦ τύπου καί τοῦ ραδιοφώνου καί συχνά τά ναυτικά ἐπεισόδια. Ἄλλ' αὐτός ὁ «πόλεμος νεύρων» τῶν Ἰταλῶν μᾶς ὀδήγησε σέ μιά πρωτοφανῆ εθνική συσπείρωση. Ἔτσι κατά τούς δύο μῆνες ἀπό τόν τορπιλισμό τοῦ «ΕΛΛΗ», ἡ ἡγεσία τῆς χώρας, ἐν ὄψει τῆς ἐξελιξέως τοῦ Β' Π. Π. καί τῶν διεθνῶν συσχετισμῶν συνειδητοποιοῦσε ὅτι δέν εἶχε ἄλλη ἐπιλογή σέ περίπτωση ἐπιθέσεως. Τήν ἀντίσταση μέχρι ἐσχάτων. Καί ὅταν τά ξημερώματα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου ὁ Ἰταλός πρεσβευτής ἐπισκεπτόταν τόν πρωθυπουργό, τόν βρῆκε ἔτοιμο καί κατασταλαγμένο νά ἐκφράσει καί τήν σιωπηρῆ βούληση τοῦ λαοῦ γιά ἀντίσταση στόν ἐπιδρομέα. Γι' αὐτό καί τό πρῶτο διάγγελμα πρὸς τόν λαό, —τό πρῶτ' τῆς 28ης Ὀκτωβρίου— τελείωνε μέ τό «νῦν ὑπέρ πάντων ὁ ἀγών» πού ἐξέφραζε ἱστορία τοῦ Γένους. Καί τά στρατεύματά μας ἀπώθησαν ἀρχικά τόν εἰσβολέα ἐκτός τῶν ἑλληνικῶν συνόρων γιά νά τόν καταδιώξουν στή συνέχεια ἐντός τοῦ ἐδάφους τῆς Βορείου Ἡπείρου καί νά γράψουν ἐνδοξες σελίδες στήν ἱστορία μας. Ἔδωσαν τότε ἕνα μάθημα ἐλπίδας στοὺς τρομαγμένους ἀπό τις ἐπιτυχίες τοῦ Ἄξονα, συμμάχους. Γιατί διαπίστωναν ὅτι ὁ φασισμός δέν ἦταν ἀήτητος. Ἡ μικρῆ Ἑλλάδα ἔδινε καί πάλι παράδειγμα —πίστεως στήν ἐλευ-

θερία— πρὸς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς μερικοὶ τῶν ὁποίων εἶχαν παραδοθεῖ ἀμαχητί στόν Ἄξονα. Καί ἡ ἀξία τῆς ἐθελουσίας τῶν Ἑλλήνων γίνεται μεγαλύτερη ὅταν ἀναλογισθεῖ κανεῖς ὅτι ἦταν ἡ πρώτη φορά μετά τό 1830 πού πολεμοῦσαν μέ μιά μεγάλη εὐρωπαϊκῆ στρατιωτικῆ δύναμη πού ἰσχυριζόταν ὅτι διέθετε 8.000.000 λόγχεσ(!), ὅσος σχεδόν ἦταν τότε ὁ ἑλληνικός πληθυσμός. Ὅπως δέ καί ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδείχθηκε τό πρῶτ' τῆς 28ης Ὀκτωβρίου γινόταν ἡ σωστὴ πατριωτικῆ ἐπιλογή πού ἀνταποκρινόταν στό εθνικό συμφέρον, τό λαϊκό αἶσθημα καί τήν ἱστορία αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Τά μεταπολεμικά χρόνια ἀκούσθηκαν δύο ἀπόψεις γιά τήν πατρίδα τοῦ «ΟΧΙ» τοῦ 1940. Ἐάν δηλαδή τό εἶπε ὁ ἀρμόδιος πολιτειακός παράγων (Μεταξᾶς) ἢ τό εἶπε ὁ λαός. Ἐδῶ εἶναι ἀναγκαῖο, ἀρχικά, νά διευκρινισθεῖ ὅτι ἡ λέξη «ΟΧΙ» πῆρε τις ἐνδοξες καί ἀπίστευτες διαστάσεις τῆς, μεταδιδόμενῆ ἀπό γενιά σέ γενιά, μετά τήν κατάληψη τῆς Κορυτσᾶς (21.11.1940), ὅταν ἐγράφη σάν ἐπικεφαλίδα στήν «Καθημερινή» ἡ φράση «ΤΟ ΠΕΛΩΡΙΟ ΟΧΙ». Βέβαια τήν 28.10.1940 ὁ πρωθυπουργός ἀπαντώντας στόν Γκράτσι εἶπε: «Alors, c'est la guerre» πού ἐννοιολογικά ἦταν ἕνα θαρραλέο ΟΧΙ. Εἶναι κάτι πού καί ὁ ποιό κακόπιστος δέν πρέπει νά ἀμφισβητεῖ. Τό «ὄχι», λοιπόν, κυριολεκτικά, ἐλέχθη τήν 28η Ὀκτωβρίου ἀλλά πρωτογράφηκε τήν 21.11.1940. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπό αὐτήν τήν ἐπουσιώδη λεπτομέρεια, ἐμεῖς πιστεύουμε ὅτι τό «ὄχι» τό εἶπε ἡ ἱστορία τοῦ Γένους. Τόσον ὁ πρωθυπουργός ὅσον καί ὁ λαός ὑπῆρξαν ὄργανα τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τοῦ τόπου. Τό «ὄχι» ἦταν μονόδρομος συνυφασμένος μέ τήν ἱστορία τῆς Φυλῆς. Καί ἔχει διαχρονικότητα, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία μας.

Μήπως τό «Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι, Μαραθῶνι χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν» δέν ἦταν τό πρῶτο «ἄχι» τῆς ἱστορίας; Μήπως ὁ ξεσηκωμός τοῦ 1821 δέν ἦταν τό δεύτερο μεγάλο ἱστορικό μας «ΟΧΙ»; Δέν τό διαμόρφωνε στό στίχο του ὁ Διον. Σολωμός «ᾧ τριακόσιοι σηκωθεῖτε καί ξανάρθετε σέ μᾶς. Τά παιδιά σας θελ' ἰδῆτε πόσο μοιάζουνε μέ σᾶς...»; Κι ὅταν τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1940 στρατεύσιμοι φοιτητές ἐπισκέφθηκαν τόν Κωστή Παλαμά δέν τοὺς εἶπε «Μεθῦστε μέ τό ἀθάνατο κρασί τοῦ 1821...»; Συνεπῶς κανένας δέν μποροῦσε νά παραδώσει ἠθελημένα τά «κλειδιά τῆς Ἑλλάδας» σέ οἰονδήποτε ἐπίβουλο τῆς ἐλευθερίας της. Ἄλλωστε τό ἀπλό καί σεμνό πρῶτο πολεμικόν ἀνακοινωθέν τελείωνε μέ τήν φράση «...Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους» πού τά ἔλεγε ὅλα. Ἄμυνα γιά τήν ὑπαρξή μας.

* * *

Τότε ἦταν πού ἐπῆλθε γιά μιᾶ ἀκόμη φορά ἡ σύζευξη τοῦ «Μολών Λαβέ» καί τοῦ «νῦν ὑπέρ πάντων ὁ ἀγών». Κι ἔτσι ἐγίνε τό καθολικό ξε-

σήκωμα! Πού ἄφηνε ἄφωνους τοὺς ξένους ἀνταποκριτές νά παρατηροῦν τό στρατό, τραγουδιώντας νά κατέρχεται πρὸς τόν σταθμό Λαρίσης γιά νά πάει στό μέτωπο. Μήπως καί οἱ πρόγονοι τῶν στρατιωτῶν τοῦ 1940 δέν λούζονταν, καί δέν καλωπίζονταν πρὶν ἀπό τήν μάχη; Μποροῦσε τώρα νά ἀναστραφεῖ ὁ ροῦς τῆς ἱστορίας;

Γιά ὅλα τά παραπάνω τόσον ἡ 5η Ὀκτωβρίου 1912 ὅσον καί ἡ 28η Ὀκτωβρίου 1940 εἶναι ἀπό τίς σημαντικώτερες στιγμές τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας πού κατέγραψαν τόν Ὀκτώβριο στό ἐθνικό μας ἑορτολόγιο ὡς «μῆνα τῆς δόξας». Τά γεγονότα πού ἀκολούθησαν τίς ἡμερομηνίες αὐτές εἶναι δύο ἐκφάνσεις τοῦ παλμοῦ καί τῆς ἀλκῆς τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς. Ἀποδείξεις τῆς ἀκράδαντης θελήσεως τοῦ ἐλληνισμοῦ νά ἐπιζῆσει καί νά διεκδικήσει τήν θέση του ἀνάμεσα στοὺς λαούς. Καί σήμερα πρέπει νά θυμόμαστε τό ἔνδοξο παρελθόν μας γιατί ἔχουμε νά ἀντιμετωπίσουμε τίς προκλήσεις τοῦ μέλλοντος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΧ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Παρακαλοῦμε ὅσοι ἀπό τοὺς ἀγαπητοὺς συνδρομητὰς μας ὀφείλουν τὴ συνδρομὴ των νά τὴ καταβάλουν τὸ συντομότερο, ὥστε νά συνεχίζεται ἀπρόσκοπτος ἡ ἐκδοσις τοῦ Περιοδικοῦ.



ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ LEIBNIZ

Vetustissima generis humani dubitatio est, quomodo libertas et contingentia cum serie causarum et providentia stare possint. (Μιά από τις πιο παλιές απορίες του άθροπίνου γένους είναι πώς ή ελευθερία και ή τύχη⁽¹⁾ μπορούν να συμβιβαστούν με την σειρά των αιτίων και με την θεία πρόνοια).

G. W. Leibniz

Τό πρόβλημα τής ελευθερίας τής βούλησης ήταν, δια μέσου των αιώνων, ένα από τά πιο σημαντικά πνευματικά θέματα για τόν άνθρωπο, έπειδή ή αυτεξουσιότητα των ήθικων αξιών εξαρτάται άκριβώς από την άπάντησή μας στό μεγάλο αυτό έρώτημα: «Είναι ό άνθρωπος ελεύθερος;». Εάν ή άπάντηση είναι άρνητική, τότε προφανώς οι ήθικες αξίες μεταβάλλονται σέ σχετικές και έξαρτώμενες από τίς περιστάσεις έννοιες.

Τό τί άκριβώς έννοούμε όταν μιλάμε για την ελευθερία τής βούλησης δέν είναι άπλό, και τουτό δέν είναι τυχαίο: σέ πολλά θέματα ό αυστηρός και σαφής καθορισμός του ίδιου του προβλήματος, πολλές φορές ίσοδυναμεί

με την λύση του. Μένοντας μόνο στό σημείο τής σχέσης των ήθικων αξιών με την ελευθερία τής βούλησης, μπορούμε νά πούμε ότι ό αυτοκαθορισμός, ή έννοια τής ευθύνης, ή έννοια τής δημιουργικότητας και αυτής τής ίδιας τής προσωπικότητας του ανθρώπου, είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με αυτήν τής ύπαρξιακής του ελευθερίας. Τό αντίθετο, μά μηχανιστική έρμηνεία των παραπάνω, θά ίσοδυναμούσε με την πλήρη άρνησή τους. Έτσι, τό πρόβλημα τής ελευθερίας τής βούλησης άναπόφευκτα συνδέεται με αυτό του ντετερμινισμού, δηλαδή τής δοξασίας ότι όλα όσα συμβαίνουν στόν κόσμο είναι κατά κάποιον τρόπο έγγραμμένα στό γενικό σχέδιο του σύμπαντος. Ό ντετερμινισμός αποκλείει την ελευθερία τής βούλησης, άφου όλα μέσα στό σύμπαν μπορούν νά αναχθούν σέ ένα ή περισσότερα έμμένοντα και άναλλοίωτα αίτια. Ό Ευάγγελος Παπανούτσος γράφει σχετικά: «Ό ντετερμινισμός ως γενικό θεωρητικό σχήμα απέκλεισε την ελευθερία τής βούλησης όχι άφου άνεκάλυψε τό νόμο ή τούς νόμους, σύμφωνα με τούς όποιους μπορούν με άκρίβεια νά προβλεφθούν οι όποιεςδήποτε αποφάσεις του όποιουδήποτε ανθρώπου, σέ όποιαδήποτε στιγμή ή περίπτωση τής ζωής του, αλλά έπειδή τό αυτεξούσιο άποτελεί έξαίρεση ή παρέκκλιση από τό αίτημά του ότι τά πάντα μέσα στό σύμπαν είναι προκαθορισμένα και μπορούν νά προβλεφτούν».¹ Ένας κόσμος όπου όλα είναι προκαθορισμένα περιγράφεται στό ακόλουθο

(1) Είναι πιθανόν ή λέξη «τύχη» νά άποδίδει καλύτερα την λέξη του πρωτότυπου «contingentia», λέξη πού παράγεται από τό πρόθεμα com (cum, σύν) και τό ρήμα tangere (άγγιζω). Στά Άγγλικά ή λέξη μεταφέρεται αύτούσια (contingency). Η αντίστοιχη με τό «contingent» έλληνική λέξη είναι τό «ένδεχόμενο», έπιθετο από τό όποίο δέν μπορεί νά φτειαχτεί τό συνακόλουθο ούσιαστικό. Είναι πιθανόν ότι ή λέξη contingentia θά μπορούσε νά μεταφρασθεί επίσης ως «συγκαιρικότητα».

πολύ γνωστό τετράστιχο του Omar Khayam (στην μετάφραση του Edward Fitzgerald):

With earth's first clay they did the last
man knead
And there of the last harvest sowed the
seed.
And the first morning of creation wrote
What the last dawn of reckoning shall
read.

(Μέ τον πρώτο πηλό της γῆς
ζύμωσαν τον τελευταίο
άνθρωπο και εκεί έσπειραν της
τελευταίας σοδιάς
τόν σπόρο. Και τό πρώτο της
δημιουργίας πρωί
έγραψε αυτά που θά διαβαστούν
τήν τελευταία αύγή της κρίσης).

Ό ντετερμινισμός μπορεί να διαιρεθεί σε δύο σαφώς διάκριτες κατηγορίες, όπως βλέπουμε και από τά λόγια του Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) που αναφέρονται σαν motto στο σημείωμα αυτό, τον επιστημονικό και τον θεολογικό ντετερμινισμό. Για τον θεολογικό ντετερμινισμό δεν πρόκειται να γίνει εδώ λόγος. Για τό είδος αυτό ντετερμινισμού αρκετά μπορούν να βρεθούν στο δοκίμιο, για τό πρόβλημα της έλευθερίας, του Ευάγγελου Παπανούτσου.¹ Δεν θά γίνει καν μνεία εδώ των σχετικών με τό είδος αυτό ντετερμινισμού απόψεων του ίδιου του Leibniz,²⁻¹⁰ παρ' όλο που οι απόψεις του αυτές συχνά συνδέονται με τις γενικότερες φιλοσοφικές του ιδέες. Δεν θά γίνει επίσης λόγος για τό ιδιότυπο γενικό φιλοσοφικό του σύστημα, την Μοναδολογία.¹¹

Άς δοῦμε πώς στηρίζουν τον ντετερμινιστικό τρόπο σκέψης άλλοι φιλόσοφοι. Τά παρακάτω στην παράγραφο αυτή, παραδείγματα είναι από τό

ίδιο αυτό δοκίμιο του E. Παπανούτσου:¹ Ό Άγγλος φιλόσοφος Thomas Hobbes (1588-1679) άρνεϊται την έλευθερία της βούλησης. Γράφει ό Hobbes: «Είναι ολοφάνερο ότι ό,τι παράγεται παράγεται αναγκαία. Γιατί ό,τι παράγεται έχει μιάν έπαρκή αίτια για την παραγωγή του, άλλωώς τό πράγμα αυτό δεν θά ύπήρχε. Κατ' άκολουθία και οι έκούσιες πράξεις είναι και αυτές αναγκαίες (necessitated)». Κατά παρόμοιον τρόπον, ό David Hume (1711-1776) βλέπει την έλευθερία της βούλησης να είναι ασύμβατη με την άρχή της αίτιότητας: «Είναι γενικά παραδεκτό ότι τίποτα δεν ύπάρχει χωρίς αίτια, ότι ή τύχη είναι, στ' αλήθεια, μία καθαρά άρνητική λέξη και ότι δεν αναφέρεται σε καμμιά δύναμη που έχει κάποιαν ισχύ στην φύση... Ή έλευθερία, σαν έννοια αντίθετη με αυτήν της αναγκαιότητας, και όχι αυτήν του έξαναγκασμού, είναι τό ίδιο πράγμα με την τύχη, ή όποια κατά γενική όμολογία είναι κάτι τό άνύπαρκτο».¹² Ό ντετερμινισμός έφτασε στην άποκορύφωσή του στους χρόνους του διαφωτισμού. Οι κυριότεροι εκπρόσωποι του γαλλικού διαφωτισμού ήταν οι Condillac, La Mettrie, D' Hollbach, Condorcet, Voltaire.

Ό σύγχρονος φιλόσοφος Brand Blanshard άρχίζει ένα άρθρο του για τον ντετερμινισμό με την φράση: «Είμαι ντετερμινιστής». Και συνεχίζει με τον όρισμό του ντετερμινισμού λέγοντας ότι «είναι ή άποψη ότι όλα τά συμβαίνοντα είναι τό αποτέλεσμα μιās αίτίας (all events are caused)».¹³ Ό Brand Blanshard δεν μās λέει αν μπορεί καν να διανοηθεί πώς θά ήταν ένας κόσμος μερικά έστω από τά συμβαίνοντα του όποιου να είναι άναίτια. Άκόμα, δεν μās λέει αν μπορεί να κατανοήσει καν την έννοια ενός άναίτιου συμβάν-

τος, δέν μᾶς λέει δηλαδή ἂν μπορεῖ νά ἀγνοήσει τήν τέταρτη ἀρχή τῆς Λογικῆς, τήν Ἄρχή τοῦ Ἐπαρχοῦς ἢ Ἄποχρῶντος Λόγου (principium rationis sufficientis, ἢ «ἀρχή τῆς κινήσεως» τοῦ Ἄριστοτέλη). Γιά τόν λόγον αὐτόν, ἡ μετάφραση τοῦ ξενικοῦ ὄρου «ντετερμινισμός» μέ τόν ἑλληνικό ὄρο «αἰτιοκρατία» εἶναι ἀπαράδεκτη, ἀφοῦ ὁ τελευταῖος αὐτός ὄρος ὑποδηλώνει ὅτι θά μποροῦσε νά ὑπάρξει καί τό ἀντίθετό του, δηλαδή ἡ «ἀναιτιοκρατία», πράγμα παράλογο. Ἄπό τά παραπάνω βλέπουμε ὅτι, ἀντίθετα μέ τόν ὄρισμό πού δίνουν ὁ Spinoza καί ὁ Leibniz, ἡ συνήθης ἀντίληψη περί ντετερμινισμού ἔχει νά κάμει μέ τήν ἴδια τήν αἰτιώδη σχέση, δηλαδή τήν σύνδεση αἰτίας καί αἰτιατοῦ (causal nexus). Ἡ, κατά στάδια, περισσότερο σαφῆς διατύπωση τῆς σχέσης ἀνάμεσα στήν αἰτία, C (cause) καί τό ἀποτέλεσμα, E (effect), ἔχει διατυπωθεῖ μέ μεγάλη παραστατικότητα ἀπό τόν Mario Bunge:¹⁴

C, ἄρα E

Ἐάν C, τότε E

Ἐάν C, τότε E πάντοτε

Ἐάν τό C, συμβαίνει, τότε

(καί μόνον τότε) τό E

παράγεται ἀπό αὐτό πάντοτε

Ἄπο σχολιασμό τῶν παραπάνω, διαδοχικῶν, διατυπώσεων τῆς αἰτιώδους σχέσης δίνεται στό δοκίμιο «Ἡ ἔννοια τῆς αἰτίας καί ἡ σύγχρονη ἐπιστημονική σκέψη».¹⁵ Ἡ «παραγωγή» τοῦ ἀποτελέσματος ἀπό τήν αἰτία εἶναι, οὐσιαστικά, κάτι πού βρῖσκεται ἔξω ἀπό κάθε ἀποδεικτική διαδικασία, ἄρα κάτι τό μεταφυσικό. Σέ αὐτήν τήν ἐπισημάνση ἐπικεντρώνεται ἡ τόσο διάσημη κριτική τοῦ David Hume γιά τήν σχέση αἰτίου - αἰτιατοῦ.¹² Ἀκόμη, στήν παραπάνω διατύπωση τῆς αἰτιώδους σχέσης, θά πρέπει νά γίνει σαφές ὅτι ἡ

αἰτία (C) δέν εἶναι ἀπαραίτητα ἓνα μεμονωμένο γεγονός, ἀλλά συνήθως εἶναι ἓνα ἄθροισμα ἀπό προϋποθέσεις. Στ' ἀλήθεια, ὅλη ἡ προσπάθεια κατά τήν πορεία τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων, εἶναι ἀκριβῶς ὁ σαφέστερος καθορισμός τῆς σχέσης αἰτία - ἀποτέλεσμα. Ἔτσι, στίς φυσικές ἐπιστήμες, ἡ ὀρθή διατύπωση τῆς αἰτιώδους σχέσης εἶναι, κάθε φορά, ἓνα ἰδανικό πού τό πλησιάζουμε ἀλλά πού ποτέ δέν τό φτάνουμε.

Ἀντίθετα μέ τοῦς περισσότερους διανοητές (καί μάλιστα αὐτούς τῆς σημερινῆς ἐποχῆς) ὁ Leibniz δέν θεωρεῖ τόν ντετερμινιστικό τρόπο σκέψης ὡς τό ἀποτέλεσμα τῆς σχέσης αἰτίας καί αἰτιατοῦ. Ὁ Leibniz διαιρεῖ τίς ἀληθεῖς προτάσεις σέ ἀναγκαῖες καί ἐνδεχόμενες.² Οἱ ἔννοιες αὐτές ὀρίζονται μέ μεγάλη σαφήνεια: «Μιά ἀπόλυτα ἀναγκαῖα πρόταση εἶναι αὐτή ἡ ὁποία μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ σέ ταυτότητες, εἴτε αὐτή τῆς ὁποίας τό ἀντίθετο συνεπάγεται μιάν ἀντίφαση».⁴ Ὡς ἐνδεχόμενη ὀρίζεται μιᾶ ἀλήθεια τό ἀντίθετο τῆς ὁποίας δέν εἶναι ἀντιφατικό. Θά πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ ἴδιοι ὀρισμοί τῶν ἀναγκαῖων καί ἐνδεχόμενων ἀληθειῶν δίνονται καί στό ἔργο τοῦ Spinoza.¹⁶ Ἔτσι, τό μεγάλο ἐρώτημα τώρα γίνεται: «Εἶναι ὅλες οἱ ἀλήθειες ἀναγκαῖες, ἢ μήπως ὑπάρχουν καί ἐνδεχόμενες ἀλήθειες;». Στό ἐρώτημα αὐτό ὁ Spinoza ἀπαντᾷ ἀρνητικά. Κατ' αὐτόν ὅλες οἱ ἀλήθειες εἶναι ἀναγκαῖες ἀλήθειες.¹⁷

Ὁ Leibniz κάνει πῶς σαφῆ τήν διάκριση ἀνάμεσα στίς ἀναγκαῖες καί τίς

(2) Μιά διάκριση τῶν ἀληθειῶν σέ «ἀναγκαῖες» καί «ἐνδεχόμενες» βρῖσκεται στό «Μετά τά Φυσικά» τοῦ Ἄριστοτέλη (1039b: 20-35): Διά τοῦτο δέ καί τῶν οὐσιῶν τῶν αἰσθητῶν τῶν καθ' ἕκαστα οὔτε ὄρισμός οὔτε ἀπόδειξις ἐστίν, ὅτι ἔχουσι ὕλην ἢ ἡ φύσις τοιαύτη ὡστ' ἐνδέχασθαι καί εἶναι καί μὴ διό φαρτὰ πάντα τά καθ' ἕκαστα αὐτῶν.

ένδεχόμενες αλήθειες, διερευνώντας την λογική ύψή μιᾶς καταφατικής πρότασης. Μιά πρόταση (κρίση) διαιρείται στο ύποκείμενο (subjectum) τό κατηγορημα (praedicatum) καί τό συνδυετικό (copula). Ὁ Kant ἀργότερα μίλησε γιά ἀναλυτικές καί γιά συνθετικές κρίσεις. Ἐναλυτικές εἶναι, κατά τόν Kant, οἱ κρίσεις ἐκεῖνες στίς ὁποῖες τό κατηγορημα περιέχεται μέσα στό ύποκείμενο, τό ἀντίθετο δέ συμβαίνει στίς συνθετικές κρίσεις. Ὁ Leibniz οὐσιαστικά κάνει (ἕνα αἰῶνα πρὶν) τήν ἴδια διάκριση, μόνο πού ὀνομάζει τις, κατά Kant, συνθετικές κρίσεις *ὑπαρξιακές* κρίσεις. (Ὁ Leibniz μιλά γιά νόμους πού ἀφοροῦν στήν καθαρῆ σκέψη (leges essentialia) καί γιά νόμους πού ἀφοροῦν στήν ὑπαρξη τῶν πραγμάτων (leges existentialia). Μέ θαυμαστή ἐνάργεια πνεύματος ἀποδίδει τίς ἀναλυτικές κρίσεις στήν ἀρχή τῆς ἀντίφασης, ἐνώ ἀποδίδει τίς ὑπαρξιακές κρίσεις στήν ἀρχή τοῦ ἀποχρῶντος λόγου.

Κατά τόν Leibniz ὅλες οἱ κρίσεις εἶναι στήν οὐσία ἀναλυτικές. Μᾶς λέει ὅτι ὅταν βρισκοῦμε ὅτι μιᾶ συγκεκριμένη (ἀναλυτική ἢ ὑπαρξιακή) κρίση εἶναι ἀληθής, στήν πραγματικότητα καταλαβαίνουμε ὅτι, στήν περίπτωση αὐτή, τό κατηγορημα περιέχεται μέσα στό ύποκείμενο: «Καταφατική εἶναι μιᾶ ἀλήθεια τῆς ὁποίας τό κατηγορημα περιέχεται μέσα στό ύποκείμενο, τό ἴδιο δέ ἰσχύει γιά κάθε ἀληθινή καί καταφατική πρόταση, ἀναγκαῖα ἢ ἐνδεχόμενη, γενική ἢ ἀτομική, ὅπου πάντα ἢ ἔννοια τοῦ κατηγορηματος κατά κάποιον τρόπο περιέχεται μέσα στήν ἔννοια τοῦ ύποκειμένου. Ἔτσι, ἐάν μποροῦσε κανεῖς τέλεια νά κατανοήσει καί τίς δύο αὐτές ἔννοιες μέ τόν τρόπο πού τίς κατανοεῖ ὁ Θεός, θά ἀντιλαμβάνονταν ἄμεσα ὅτι τό κατηγορημα περιέχεται μέσα στό ύποκείμενο» (prae-

dicatum subjecto inesse).⁴ Ἀκόμα: «Αὐτός εἶναι ἐπίσης ὁ λόγος γιά τόν ὅποιο ὁ Θεός μόνος γνωρίζει τίς ἐνδεχόμενες ἀλήθειες ἐκ τῶν προτέρων καί βλέπει τό ἀλάνθαστό τους μέ τρόπο διαφορετικό ἀπό αὐτόν τῆς ἐμπειρίας». ⁵ Καί πάλι:

«Ἀπό αὐτά μαθαίνουμε ὅτι ὑπάρχουν προτάσεις οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν στήν περιγραφή (essentia) καί ἄλλες οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν στήν ὑπαρξη (existentia) τῶν πραγμάτων. Προτάσεις περιγραφῆς εἶναι αὐτές οἱ ὁποῖες μποροῦν νά ἀποδειχθοῦν μέ τήν ἀνάλυση τῶν ὄρων. Οἱ προτάσεις αὐτές εἶναι ἀναγκαῖες ἢ οὐσιαστικά ταυτόσημες, καί ἔτσι τό ἀντίθετό τους εἶναι ἀδύνατο ἢ οὐσιαστικά ἀντιφατικό. *Οἱ προτάσεις αὐτές εἶναι αἰώνια ἀληθεῖς.* Ὅχι μόνο ἰσχύουν ὅσο ὁ κόσμος ὑπάρχει, ἀλλά θά ἰσχυαν ἔστω καί ἐάν ὁ Θεός εἴχε δημιουργήσει τόν κόσμο μέ ἕναν ἄλλον τρόπο. Οἱ ὑπαρξιακές ἢ ἐνδεχόμενες προτάσεις διαφέρουν ἐντελῶς ἀπό αὐτές, γιατί ἡ ἀλήθεια τους κατανοεῖται ἀπὸ τόν ἄπειρο νοῦ καί μόνον καί δέν μπορεῖ νά ἀποδειχθεῖ μέ κανενός εἶδους ἀνάλυση. Αὐτές οἱ προτάσεις τυχαίνει νά εἶναι ἀληθεῖς γιά ἕνα συγκεκριμένο χρόνο. Αὐτές ἐκφράζουν ὄχι μόνον τήν δυναμικότητα τῶν πραγμάτων ἀλλά καί ὅτι πραγματικά ὑπάρχει, ἢ ὅτι ἐνδεχόμενα θά μποροῦσε νά ὑπάρξει κάτω ἀπό ὀρισμένες προϋποθέσεις γιά παράδειγμα ὅτι τώρα εἶμαι ζωντανός ἢ ὅτι ὁ ἥλιος λάμπει.

Κατά συνέπεια, τέτοιες προτάσεις δέν μποροῦν νά ἀποδειχθοῦν, δηλαδή δέν μποροῦν νά ἀναλυθοῦν μέχρι πού νά φθάσουμε σέ μιᾶ τελική ἀνάλυση, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἡ ἀλήθειά τους νά γίνει προφανής. Τό ἴδιο ἰσχύει γιά ὅλα τά ἐνδεχόμενα τῶν διακριτῶν δημιουργημένων οὐσιῶν. Στ' ἀλήθεια, ἄν

κάποιος μπορούσε να γνωρίσει όλη τήν σειρά των συστατικών του σύμπαντος, και τότε ακόμα δέν θά μπορούσε να δώσει έναν (έπαρκή) λόγο για αυτό, έκτός εάν τό συνέκρινε μέ τό σύνολο όλων των δυνατοτήτων. Για τόν λόγον αυτό είναι προφανές ότι καμιά απόδειξη μιās πρότασης πού αναφέρεται σέ ένδεχόμενες αλήθειες δέν είναι δυνατόν να βρεθεί, όσο και να συνεχισθεί ή ανάλυση των σχετικών έννοιων».⁴

Τά παραπάνω πρέπει, για να γίνουν κατανοητά, να άντιτεθούν μέ κλασικές άντιλήψεις τής σύγχρονης φυσικής για τό έν δύναμει προβλέψιμο των φυσικών γεγονότων. Άρχει να θυμηθούμε τήν γνωστή άποψη του Laplace ότι ή γνώση τής θέσης κάθε σωματιδίου του σύμπαντος, μαζί μέ τήν γνώση όλων των δυνάμεων πού επιδρούν σέ αυτά και όλων των φυσικών νόμων, άναγκαστικά θά μās καθιστούσε ίκανούς να προβλέψουμε τήν εξέλιξη του σύμπαντος σέ όλόκληρη τήν χρονική διαδρομή του. Θά πρέπει επίσης να τονισθεί ότι, μέ τόν όρο «άνάλυση» ό Leibniz δέν έννοούσε τήν λεκτική ανάλυση των σχετικών όρων, αλλά τόν διά μέσου τής έμπειρίας έμπλουτισμό των σχετικών μέ τούς όρους γνώσεών μας. Ή διά μέσου τής έμπειρίας γνώση σήμερα είναι περισσότερο γνωστή ως γνώση πού άποκτάται από μιá συγκεκριμένη πειραματική διαδικασία.

Συνοψίζοντας και συμπληρώνοντας τά παραπάνω, φτάνουμε στην ακόλουθη αξιολόγησή τής, σχετικά μέ τόν ντετερμινισμό, θεωρίας του Leibniz, ιδιαίτερα σέ σχέση μέ τίς σχετικές σημερινές έπιστημονικές και φιλοσοφικές θεωρήσεις:

1. Ό Leibniz μεταθέτει τό πρόβλημα του ντετερμινισμού, από τήν στήριξη του στην (έπιστημολογική ή μεταφυσι-

κή) ουσία τής αιτιώδους σχέσης (causal nexus), στην διάκριση ανάμεσα σέ άναγκαίες (λογικές, μαθηματικές) και ένδεχόμενες (ύπαρξιακές, έπιστημονικές μέ τήν σημερινή όρολογία) αλήθειες. Ή μετάθεση αυτή παρακάμπτει τόν σκόπελο τής αιτιώδους σχέσης, κύριο χαρακτηριστικό τής όποίας είναι ή εξέταση τής χρονικής διαδοχής των γεγονότων και τής φύσης του χρόνου, γενικώτερα.

2. Ή κριτική τής αιτιώδους σχέσης από τόν David Hume έδειξε ότι ή σχέση αυτή δέν μπορεί να γίνει τό άντικείμενο μιās τελικής και όριστικής έπιστημονικής γνώσης και, κατά συνέπεια, είναι ή μιá σχέση πού ουσιαστικά ύπάγεται στην περιοχή τής μεταφυσικής. Ή άναγνώριση τής αλήθειας αυτής ήταν πού, μέ τά λόγια του ίδιου του Kant, τόν «ξύπνησε από τόν δογματικό του ύπνο». Ή λύση πού έδωσε ό Kant, ήταν ή δημιουργία ενός νέου, άνθρωποκεντρικού, μεταφυσικού συστήματος. Ό Russell παρατηρεί ότι ό Kant «βρήκε γρήγορα ένα ύπνωτικό, μέ τό όποιο μπόρεσε να ξανακοιμηθεί».² Ή από τόν Leibniz μεταφορά τής ουσίας του προβλήματος τής έλευθερίας τής βούλησης, από τήν περιοχή τής αιτιώδους σχέσης σέ αυτήν των ένδεχομένων αληθινών, ουσιαστικά παρακάμπτει τόσο τήν κριτική του Kant όσο και αυτήν του Hume.

3. Ή έπιστημονική γνώση (και μέ τό «έπιστημονική» έννοείται μόνον ή περιοχή των φυσικών έπιστημών) σύμφωνα μέ τήν φιλοσοφία του Leibniz, παρουσιάζεται ως γνώση για μιá αυθαίρετη, ύπαρξιακή, σειρά αιτίων και αιτιατών, μιá σειρά πού επέλεξε (άπό άπειρες άλλες δυνατές σειρές) ό Θεός. Ή γνώση τής σειράς αυτής είναι ή συνεχής επίδιώξη του άνθρωπίνου πνεύματος, όμως ή γνώση αυτή είναι,

καί θά εἶναι διά παντός, ἀναγκαστικά ἀτελής.

ΕΜΜ. Τ. ΡΑΚΙΤΖΗΣ
Ὁμότ. Καθηγητής Ἱατρικῆς

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Παπανοῦτσος, Ε. (1958) «Τό Πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας: ἡ ἐλευθερία ἀτοπή ἢ ἀδύνατη;» στό *Φιλοσοφία καί Παιδεία*, Ἰκαρος, Ἀθήνα.
2. Russell, B. (1946) *History of western philosophy*, George Allen and Unwin, London.
3. Leibniz, G. W. (1971) *The monadology and other philosophical writings*. Oxford University Press, Oxford.
4. Leibniz, G. W. (1903) *Opusculs et fragments ineditis de Leibniz*. Par Louis Couturat. Felix Alcan, Paris.
5. Leibniz, G. W. (1948) *Textes ineditis, publies et annotes par Gaston Grua*, Presse Universitaires de Franc, Paris.
6. Leibniz, G. W. (1973) *Philosophical writings*. Edited by G. H. R. Parkinson, p. 106. Everyman's Libary, Dent, London.
7. Leibniz, G. W. (1988) *Discourse on metaphysics and related writings*, Edited and translated by R. N. D. Martin and Stuart Brown. Manchester University Press, Manchester.
8. Leibniz, G. W. (1857) *Nouvelles lettres et opusculs ineditis de Leibniz* (Foucher de Careil, ed), pp. 178-185, Paris.
9. Russell, B. (1951) *A critical exposition of the philosophy of Leibniz*. George Allen & Unwin, London.
10. Parkinson, G. H. (1970) *Studia leibnitiana: Leibniz on human freedom*. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden.
11. Leibniz, G. W. (1997) *La Monadologie - Ἡ Μοναδολογία* (δίγλωσση ἔκδοσις) Μετάφραση: Στ. Λαζαρίδης. Εἰσαγωγή: Γ. Βῶκος, Ἐκδόσεις Ὑπερίων. Θεσσαλονίκη.
12. Hume, D. (1961) «An enquiry concerning human understanding», in *Philosophic Classics*, Bacon to Kant (Walter Kaufmann, ed.), σ. 318-414. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N. J.
13. Blanshard, B. *The case for determinism*, in: Hook, S., ed. (1958) *Determinism and freedom in the age of modern science*. Collier Books, New York.
14. Bunge, M. (1979) *Causality and modern science*, p. 182, Dover Publications, New York.
15. Ρακιτζῆς, Ε. Τ. (1998) Ἡ ἔννοια τῆς αἰτίας καί ἡ σύγχρονη ἐπιστημονική σκέψη. Στό: «Μουσική καί φιλοσοφία καί ἄλλα δοκίμια», σ. 19-30. Ἀθήνα, 1998.
16. Spinoza, B. (1912) «Tractatus de intellectus emendatione et de via, qua optime in veram rerum cognitionem dirigitur» in «Opera quotquot reperta sunt (J. van Vloten and J. P. N. Land, eds). M. Nijhoff, Den Hague.
17. Spinoza, B. (1912) «Ethica, ordine geometrico demonstrata» in «Opera quotquot reperta sunt (J. van Vloten and J. P. N. Land, eds). M. Nijhoff, Den Hague.



ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Η ΔΙΑΦΟΡΑ

Έξιηντα χρόνια πέρασαν από τό Έ-πος τοῦ 1940. Ἀπό τήν ἐποχή ἐκεῖνη μᾶς χωρίζει ἄβυσσος. Ἐβυσσος ἰδεολογική. Ἦταν ἡ ἀγάπη πρὸς τήν Πατρίδα, πού ξεσήκωσε τότε ὁλόκληρο τό ἔθνος. Μιά ἀγάπη πού θέρμαινε τίς ψυχές μας καί τίς φλόγιζε. Μιά ἀγάπη πού ἔκανε τά ἀμούστακα ἀκόμα παιδιὰ ἄντρες ὄριμους, ἔτοιμους νά ἀναλάβουν τίς εὐθῦνες τους. Καί νά ξεκινοῦν γιά τό μέτωπο, γιά τό θάνατο, μέ τό χαμόγελο στά χεῖλη. Ἦταν ἡ προσήλωσή μας στά ὄσια καί στά ἱερά τῆς φυλῆς, πού τά πρόσβαλε δόλια ὁ ἐχθρός, ἀνήμερα τῆς Παναγιᾶς, βυθίζοντας τήν «ΕΛΛΗ» μέσα στό λιμάνι τῆς Τήνου, χωρίς νά μᾶς ἔχη κηρῦξει τόν πόλεμο. Ἦταν οἱ γυναῖκες καί τά παιδιά, πού νοιώθαμε τήν ἀνάγκη νά τά ὑπερασπιστοῦμε. Καί μέ τίς ξιφολόγχες, πετάξαμε τοὺς Ἰταλοὺς στή θάλασσα.

Αὐτά τότε, πού εἶχαμε ἰδανικά. Γιατί σήμερα δέν ἔχουμε. Καί αὐτή εἶναι ἡ διαφορά. Ἐγινε τόσο ἀνίερως πόλεμος ἐναντίον τῆς ἀγάπης γιά τήν πατρίδα, τῆ θρησκεία, τήν οἰκογένεια, λές καί ἦταν ὅλα αὐτά μίasma καί ὄχι ὄσια καί ἱερά. Τά εἰρωνεύθησαν τόσο πολὺ οἱ ἀπάτριδες, οἱ ἄθρησκοι, οἱ ἀνέστιοι, ἐν ὀνόματι τῶν «προοδευτικῶν» (τῶν μηδενιστικῶν σωστότερα) ἰδεῶν τους, ὥστε κι ἂν ἔχουν ἀπομείνει μέσα μας κάποια ἴχνη ἀπὸ αὐτή τήν ἀγάπη, νά ντρεπόμαστε νά τά φανερώσουμε. Ἀπὸ τήν ἄλλη μεριά, ἄλλαξε ριζικά ἡ ἀγωγή στόν τόπο μας. Στό σχολεῖο ἔπαψαν ν' ἀκούγονται τέτοια πράγματα. Ἦταν ἀναχρονιστικά. Βγῆκαν ἀπὸ τίς αἴθουσες οἱ εἰκόνες

τῶν ἡρώων. Ἀφαιρέθηκαν τά ἀποφθέγματα τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, οἱ ἀναφορές στίς μεγάλες ὥρες τῆς ἱστορίας μας. Τό «Ὡ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι». Τό «Μητρόσ τε καί πατρός καί τῶν ἄλλων προγόνων, ἀπάντων τιμιώτερον ἐστίν ἡ Πατρίς καί σεμνότερον καί ἀγιώτερον καί παρὰ θεοῖς καί παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσιν». Αὐτά ἄλλωστε καί νά ὑπῆρχαν σήμερα δέν θά τά καταλάβαινε κανεῖς. Φρόντισαν γι' αὐτό οἱ «ἐκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις» καί ἡ πρεμούρα τῶν πολιτικῶν μας νά κεραιομήσουν τῆ γλῶσσα μας. Δέν στολίζουν πιά τίς αἴθουσες τῶν σχολείων ἢ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καί τά ρητά τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Δέν τά ἔχουμε πιά ἀνάγκη. Εἶμαστε αὐτάρκειες. Δέν γίνεται προσευχή. Δέν ὑπάρχουν γιά τοὺς μαθητές «ἐπιτρέπεται» καί «δέν ἐπιτρέπεται». Οὔτε σεβασμός πρὸς τοὺς καθηγητές. Οὔτε κἂν κανόνες καλῆς συμπεριφορᾶς. Οἱ πολιτικοὶ μας ἐξ ἄλλου, ἐπιζητοῦν τόν τίτλο τοῦ «προοδευτικοῦ» κι ἄς ξέρουν ὅτι αὐτή ἡ προοδευτικότης εἶναι ἀνακατεμένη μέ πολλή οὐτοπία καί ψέμμα, στήν προσπάθειά της νά ἐπιβληθῇ.

Τί νά πάρουν τά παιδιά μας; Ἰδανικά βεβαίως δέν θά πάρουν. Οὔτε πού ὑπάρχουν. Καί «οὐκ ἂν λάβοις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος». Ἐκεῖνο πού παίρνουν, εἶναι αὐτά πού ἔχει ἡ ἐποχή μας. Ναρκωτικά. Κάθε μέρα καί περισσότεροι. Κάθε μέρα καί περισσότερα. Ἡ πατρίδα μας καί ἡ νεολαία μας ἔχει γίνεϊ ἀμπέλι ξέφραγο. καί βυθίζονται τά παιδιά μας στό τέλμα

τοῦ «παραδείσου» πού ὀδηγεῖ στό θάνατο. Ἐκεῖνο πού παίρνουν, εἶναι ἡ κομματικοποίηση. Ὅχι ἡ πολιτικοποίηση. Ἡ προσήλωση στό κόμμα, ἀφοῦ αὐτό «θά τοὺς ἐξασφαλίσει τό μέλλον, δουλειά καί πρόοδο». Προηγουμένως, φυσικά, θά πρέπει νά δηλώσουν σ' αὐτό ἀπόλυτη ὑποταγή καί ἰσόβια ὑποστήριξη μέ τήν ἰσόβια ψῆφο τους. Ἐκεῖνο πού παίρνουν, εἶναι ἡ πληροφορία ὅτι τό μόνο σπουδαῖο πρᾶγμα στή ζωή τους εἶναι ἡ οἰκονομική ἀνοδος. Οἱ τρόποι καί τά μέσα, θεμιτά ἢ ἀθέμιτα, δέν ἔχουν σημασία.

Ἐξήντα χρόνια πέρασαν ἀπό τό Ἔπος τοῦ 1940. Ἀναπολώντας τήν ἐποχή ἐκείνη, ξαναθυμόμαστε τή δόξα καί τό μεγαλεῖο της. Καί σκεπτόμαστε τό σημερινό κατάντημά μας. Ὅμως ἡ παρηγοριά τῆς ἐλπίδας μένει. Τί λέτε;

Ἄν χρειασθῆ, ἡ ἑλληνική ψυχὴ δέν θά λειτουργήσῃ καί πάλι; Δέν θά ξεπηδήσῃ μέσα ἀπό τήν ψυχὴ τῶν σημερινῶν παιδιῶν ἡ ἀγάπη γιά τήν πατρίδα, γιά τή θρησκεία, γιά τήν οἰκογένεια; Ἔτσι ἀπλᾶ. Σάν τή σπίθα κρυμμένη στή στάχτη. Ἐγὼ τό πιστεύω. Ἡ ψυχὴ δέν πεθαίνει.

Καί μέ αὐτή τήν αἰσιόδοξη προοπτική, ἄς κλείσουμε τίς σημερινές μας σκέψεις - ἀναφορά στό δοξασμένο καί ἀλησμόνητο ἔπος τοῦ 1940. Πού ἔχει καταχωρηθῆ πιά στίς σελίδες τῆς ἱστορίας μας, γιά νά μᾶς δίνη μαθήματα ἠθους καί εὐψυχίας. Μαθήματα πού τά χρειαζόμαστε. Καί πού, οὕτως ἢ ἄλλως, εἶναι γραμμένα στήν ἑλληνική ψυχὴ.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

«ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΑΝΕΥΑΙΣΘΗΤΑ»

Τί κι ἂν γεννήθηκες Ρωμηός
ἀπό πατέρα χριστιανό
τό ἴδιο κι ἀπό μάννα,
κι ὁμολογᾷς τό εἶναι σου
σέ πίστη μιά καί μιά φυλή,
μέ γλῶσσα μουσικόφθογγη
τήν γλῶσσα τῶν Ἀγγέλων!
Μ' ἀλφάβητο ἀλλότριον
κι ἀλλότριες θρησκείες,
θενά σέ γαλουχίζουνε,
κι ἄς βλάστησες βλαστάρι
τούτης τῆς γῆς τῆς Ἑλληνίδας.
Σκληρά κι ἀμείλικτα τά κείμενα
θά τυραννοῦν τό νοῦ σου,
κεῖνα τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Περικλῆ,
καί κείνα τά μελῖρρα

Λουκά καί Ἰωάννη.
Μέσ' σέ «ναό» δίχως Χριστό
θενά σέ συνταιριάζουν
μέ γάμου κοινωνία,
δίχως τροπάρι, χοροῦ τοῦ Ἡσαΐα.
Κι ὅταν θάρθει ἡ ὥρα νά διαβεῖς
τήν «μακαρία τήν ὁδό»,
τέρρα τό σῶμα σου σέ λάρνακα
ἀντί σέ τάφο μέ Σταυρό.
Σκλάβος θενά βρεθεῖς «ἀρχῆς»
πού τόν Θεό «οὐκ οἶδε»,
μά τέλος θάχει ἀλγεινό, κι ἀλύτρωτη
στήν ἀγνωσία της θά μένει.

ΦΙΛΗΜΩΝ ΚΑΠΑΣΟΓΛΟΥ

ΣΧΟΛΙΑ

Η ΠΙΣΤΗ ΤΟΥ ΡΩΣΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Τόν περασμένον Αύγουστο ό ρωσικός λαός έζησε τό δράμα τής βυθίσεως του πυρηνικού ύποβρυχίου Κούρσκ, αλλά και μαζί του ό κόσμος όλόκληρος έγινε κοινωνός τής αγωνίας των Ρώσων για τήν τύχη του πληρώματος αυτού. Πολλές λεπτομέρειες δόθηκαν στην δημοσιότητα για τίς προσπάθειες οι όποιες κατεβλήθησαν για τήν διάσωση των άνδρων αυτού, καθώς και για τήν έκφραση των συναισθημάτων των Ρώσων πολιτών και ιδιαίτερα των οικείων των ναυτικών των έγκλωβισμένων σε αυτό.

Μεταξύ των άλλων εικόνων που προεβλήθησαν στα τηλεοπτικά κανάλια επί του θέματος αυτού ήταν και εκείνες των όρθοδόξων ναών με τό πλήθος των άναμμένων κεριών στα μαυνάλια και μέ νέες και ήλικιωμένες γυναίκες, συζύγους, άδελφές και μητέρες των ναυτών, οι όποιες προσήυχοντο στους ναούς για τήν διάσωση των δικών τους. Και νά σκεφθει κανείς ότι ό λαός αυτός είχε επί έπτά και πλέον δεκαετίες συστηματικά διαπαδαγωγηθει μέ τήν άθειστική διδασκαλία του μαρξισμού, χωρίς βέβαια αυτή νά επιτύχει νά αποβάλλει τό θρησκευτικό συναίσθημα από τήν ψυχή του ρωσικού λαού. Μέσα σε συνθήκες όδύνης δόθηκε και πάλι ή εύκαιρία νά άντιληφθει ή διεθνής κοινή γνώμη πόσον άναποτελεσματική είναι ή επίδιώξη τής όποιασδήποτε κρατικής εξουσίας νά ξεριζώσει τήν θρησκευτική πίστη από τους πολίτες της. Και τό μάθημα αυτό είναι επίκαιρο και για τήν σύγχρονη έλληνική κοινωνία, όπου κατ'αυτάς επιχειρείται από μία κυβερνητική ομάδα ή περιθωριοποίηση τής Έκ-

κλησίας και ή μείωση τής επιρροής της στον λαό.

ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Τά συνήθη θέματα τής επικαιρότητας άπορροφούν ως επί τω πολύ τό ένδιαφέρον τής κοινής γνώμης μέ τήν συμβολή των ΜΜΕ και συντελούν στον άποπροσανατολισμό αυτής από σοβαρότερα προβλήματα, τά όποια έχουν σχέση μέ τήν επιβίωση τής φυλής. Και δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι τό δημογραφικό πρόβλημα τής Έλλάδος είναι ένα από τό σημαντικότερα των καιρών μας.

Σέ σχετικό δημοσίευμα ήμερησίας άθιναϊκής έφημερίδας επί του θέματος αυτού τόν περασμένον Αύγουστο άναφέρονται και τά εξής χαρακτηριστικά στατιστικά στοιχεία.

«Τό 1950 ό πληθυσμός των χωρών τής Ευρωπαϊκής Ένώσεως, των ΗΠΑ, τής Ιαπωνίας και άλλων άνεπτυγμένων χωρών συνιστούσε σχεδόν τό 30% του πληθυσμού τής Γης. Τό 1995 ή συμμετοχή τους στον πληθυσμιασμό χάρη τής Γη μειώθηκε στο 22%, ένω τό 2025 προβλέπεται ότι οι κάτοικοι των κρατών αυτών δέν θά ξεπερνούν τό 20% του συνολικού παγκοσμίου πληθυσμού».

«Η δημογραφική εξέλιξη τής Ευρωπαϊκής Ένώσεως από τό 1960 μέχρι σήμερα ήταν μάλλον άργή. Σέ περίπτωση μέτριας μεταναστευτικής κινήσεως και διατηρήσεως των σημερινών τάσεων γονιμότητας προδιαγράφεται μία συνολική μείωση του πληθυσμού».

Συνεπώς στις έπόμενες δεκαετίες μπορεί ή σημερινή γενεά νά ζει περισσότερο, όμως θά είμαστε λιγότεροι, μέ

ἐξ ἴσου λιγότερα παιδιά καί νέους καί ἄτομα σέ ἡλικία ἐργασίας, ἐνῶ ραγδαία θά ἀύξηθοῦν ἐκεῖνοι πού θά φθάσουν προοδευτικά στήν σύνταξη καί στά γηρατειά.

Ἡ Ἑλλάδα ὄχι μόνον δέν ἐξαιρεῖται ἀπό τήν γενική αὐτή προβληματική, ἀλλά ἀντιμετωπίζει ἔντονο πρόβλημα ὑπογεννητικότητας καί γηράνσεως τοῦ πληθυσμοῦ τήν στιγμή μάλιστα κατά τήν ὁποία οἱ γειτονικές της χῶρες, ὅπως ἡ Ἀλβανία, τά Σκόπια καί ἡ Τουρκία, μέ τίς ὁποῖες δέν ὑφίστανται καί ἄριστες σχέσεις, ἔχουν ἀύξημένους δείκτες γονιμότητας, πράγμα πού γεννᾷ μελλοντικούς κινδύνους καί γιά τήν ἀσφάλεια τῆς χώρας. Συνήθως οἱ προτεινόμενες λύσεις γιά τήν ἀντιστροφή αὐτοῦ τοῦ φαινομένου τῆς ὑπογεννητικότητας περιορίζονται στήν παροχή οικονομικῶν κινήτρων στά νέα ζεύγη γιά τήν ἀπόκτηση περισσοτέρων τῶν δύο παιδιῶν.

Ἀσφαλῶς αὐτό εἶναι ἕνα ἀναγκαῖο μέτρο, τό ὁποῖο καί σέ ἄλλες χῶρες μέ ἀνάλογα προβλήματα ἔχει φέρει θετικά ἀποτελέσματα, δέν εἶναι ὅμως ἀρκετό. Ἡ ἀνατροφή παιδιῶν συνιστᾷ φροντίδες, εὐθύνες καί κόπους, οἱ ὁποῖοι δέν εἶναι πάντοτε εὐχάριστοι καί εὐκολά ἀποδεκτοί, γιά μία σύγχρονη γενεά, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται σέ ἕνα ἐπικύρσιο πνεῦμα εὐζωΐας. Ἐξ ἄλλου ἡ ὅσον τό δυνατόν ἐπέκταση τῆς δραστηριότητας στόν ἐπαγγελματικό χῶρο τῶν νέων γυναικῶν δέν συνιστᾷ εὐνοϊκόν παράγοντα γιά μιᾶ ἐπιθυμητή ἐπαύξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνά ζεῦγος ἀναλογούντων τέκνων. Ἐπίσης ἡ ἐρήμωση τῆς ὑπαίθρου, ἡ ὁποία ἀνέκαθεν ἦταν ὁ κύριος συντελεστής στήν αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ καί ἡ συγκέντρωση τῶν νέων τῶν προερχομένων ἐξ αὐτῆς στά μεγάλα ἀστικά κέντρα δέν ἀποτελεῖ θετικό παράγοντα πρὸς τήν κατεῦθυνση αὐτήν.

Συνεπῶς γιά τήν οὐσιαστική ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἀπαι-

τεῖται μεταξύ τῶν ἄλλων μία κατά τό δυνατόν ἐπιστροφή στά παραδοσιακά ἤθη τοῦ τόπου, ὅπως αὐτά εἶχαν διαμορφωθεῖ ἀπό αἰῶνων ἀπό τήν χριστιανική παράδοση. Καί στήν προκειμένη περίπτωση ὁ ρόλος τῆς ποιμαίνουσας Ἐκκλησίας εἶναι καθοριστικός.

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΦΑΡΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ὁ ἀκριτικός «Πνευματικός Φάρος Ἰωαννίνων» μέσα στά πλαίσια τοῦ ἱεραποστολικοῦ, κοινωνικοῦ καί ἐθνικοῦ ἔργου τό ὁποῖο ἐπί δεκαετίες ἐπιτελεῖ σέ ἕνα ἀπό τά διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδας, τό ὁποῖο συνδέεται μέ ἐθνικούς ἀγῶνες καί πνευματική παράδοση αἰώνων, ἔχει στό ἐνεργητικό του καί ἀξιόλογες ἐκδόσεις, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν κυρίως σέ θέματα σχετιζόμενα μέ τήν ἱστορία καί τήν σύγχρονη ζωή στήν «εὐάνδρον» Ἡπειρον. Θά ἀναφερθοῦμε στήν συνέχεια σέ δύο ἐξ αὐτῶν βιβλία, συγγραφεύς τῶν ὁποίων εἶναι ὁ θεολόγος κ. Συμεών Γ. Κατσιμπρας. Ὁ κ. Κατσιμπρας ἐπί σειρά ἐτῶν ἐργάσθηκε στά Γιάννενα στό ἔργο ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς τό ὁποῖο ἐντάσσεται στήν ὅλη πνευματική ἐργασία, ἡ ὁποία ἐπί ἕνα σκεδόν αἶωνα κατευθύνεται ἀπό τήν Ἀδελφότητα Θεολόγων «ἡ ΖΩΗ».

Τό ἕνα ἐξ αὐτῶν μέ τίτλο: «Ὁ Ἄγιος τῶν Ἰωαννίνων Νεομάρτυς Γεώργιος», ὁ ὁποῖος ἐμαρτύρησε τό ἔτος 1838 στήν πόλη αὐτή, ἀποτελεῖ ἀφηγηματική βιογραφία τοῦ Ἁγίου καί πολιούχου αὐτῆς. Τό βιβλίον αὐτό ἔχει κάνει τέσσαρες μέχρι τώρα ἐκδόσεις. Καί ὁ λόγος τῆς ἐκδοτικῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας εἶναι ὅτι ὁ λαός τῆς Ἡπείρου διατηρεῖ ἀπέραντο σεβασμό καί βαθειά ἐκτίμηση στόν συμπατριώτη του Ἅγιο ἐκατόν ἐξήντα τόσα χρόνια μετά τό μαρτύριό του. «Συγκλονίστηκε ἡ ψυχή μου —γράφει ὁ συγγραφέας του στό προοίμιό του— ἀπό τό πλούσιο ὕλικό, τό ζωντανό καί λαχταριστό πού ὑπάρ-

χει μέσα στην Γιαννιώτικη ψυχή σαν παράδοση και ζωή».

Τό δεύτερο βιβλίο μέ τίτλο: «Μέ τους αδελφούς μας τής Βορείου 'Ηπείρου» αναφέρεται κυρίως στην δραστηριότητα των συνεργατών του «Φάρου» 'Ιωαννίνων στό έργο συμπαραστάσεως των αδελφών 'Ορθοδόξων 'Ελλήνων τής Βορείου 'Ηπείρου, άρ' ότου πρό δέκα περίπου έτών άνοιξαν τά έλληνοαλβανικά σύνορα και δόθηκε ή δυνατότητα τής ελεύθερης επικοινωνίας μέ τους σκλαβωμένους όμοεθνεΐς μας.

Συγκλονιστικές άφηγήσεις από τίς μαρτυρίες των άλυτρώτων αυτών 'Ελλήνων για τά χρόνια τής σκληρής έφαρμογής του άθεϊστικού προγράμματος του καθεστώτος του Έμβέρ Χότζα και των διαδόχων του άλλα και για τό φρόνημα τής άντιστάσεως, τό όποιο

διακατεΐχε τόν λαόν του Θεού στά δύσκολα αυτά χρόνια θά βρει στίς σελίδες αυτές του βιβλίου ό άναγνώστης.

Προκαλεί επίσης ιερά συγκίνηση ή όλη προσπάθεια ή όποία καταβάλλεται από τήν 'Αρχιεπισκοπή τής Αυτόκεφάλου 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας τής 'Αλβανίας, άλλα και από τίς όμορες Μητροπόλεις τής 'Ελλαδικής 'Εκκλησίας και τους συνεργάτες του «Φάρου» 'Ιωαννίνων για τόν έπανευαγγελισμό του λαού τής 'Αλβανίας και ιδιαίτερα τής περιοχής τής Βορείου 'Ηπείρου και τήν άνταπόκριση έκ μέρους αυτού στό μήνυμα του Χριστού, όπως μέ λεπτομερείς περιγραφές αναφέρεται στίς σελίδες του βιβλίου αυτού.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

ΦΩΤΙΕΣ

Δυστυχώς και φρέτος τό καλοκαίρι δέν μπορέσαμε νά άντιμετωπίσουμε τή λαΐλαπα τής φωτιάς μέ τήν έπιτυχία πού έπιθυμούσαμε. Τά λιγοστά πιά δάση μας καίγονται αφήνοντας πίσω τους ένα αριθμό ανθρώπινων θυμάτων, άποκαΐδια μέ όλες τίς συνέπειες πού συνεπάγεται ή καταστροφή και των ύλικών αγαθών, τής περιουσίας κόπων μιās όλόκληρης ζωής. Πανέμορφα τοπία μεταβάλλονται σέ στάχτη από άμορφες μάζες στρεώντας τήν όμορφιά πού στόλιζε τά χωριά μας. Έτσι εξαλείφονται και παιδικές άναμνήσεις των χρόνων πού πέρασαν μέ άνείπωτες χαρές.

Πέρα τούτων ίσως πρέπει νά σκεφθούμε μέ σοβαρότητα τίς διαστάσεις τής ανθρώπινης δύναμης. 'Ο άνθρωπος παρόλες τίς προόδους πού έχει πραγματοποιήσει δέν μπόρεσε νά δαμάσει τίς δυνάμεις τής φύσεως. Καθημερινά φωτιές σ' όλόκληρο τόν πλανήτη, πλημμύρες, τυφώνες, άνεμοστρόβιλοι, σεισμοί, καταστροφές κάθε μορφής, πυρηνικές εκκρήξεις, διαρροές πυρηνικής ενέργειας ταλαιπωρούν τόν πλανήτη μας. Και σέ όλα αυτά πρέπει νά προσθέσουμε πολέμους, άρρώστιες πού δέν μπορούν νά έλεγχθούν παρόλη τήν πρόοδο των μέσων πού μās χάρισε ή έπιστήμη. Τοϋτο μπορεί νά σημαίνει ότι ή ανθρώπινη δύναμη έχει κι αυτή τά όριά της. Άν αυτό τό καταλάβουμε έγκαίρως θά μπορούμε νά άνατρέξουμε στην πηγή τής πραγματικής δυνάμεως πού είναι μόνον ό ύπερβατικός Θεός.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Μπορεί νά μήν ἔχουμε ἀκόμη καταλάβει τί σημαίνει παγκοσμιοποίηση. Παρουσιάζονται βέβαια τά καλά μιᾶς τέτοιας διαδικασίας. Ἡ μεταμόρφωση ὅμως τῆς ἐξουσίας μᾶς ξεφεύγει κατά τρόπο ἀπαράδεκτο. Πότε ὅμως θά τό καταλάβουν αὐτοί πού τώρα κρατοῦν τά ἡνία στά χέρια τους; Ποτέ οἱ κυρίαρχοι τῆς γῆς δέν ἦταν τόσο λίγοι καί τόσο ἰσχυροί.

Ἡ ἀβεβαιότητα ἔχει γίνει ἡ μόνη βεβαιότητα, ἀλλά ὁ πολίτης ἀντιμετωπίζει τό μέλλον καί πανικοβάλλεται βλέποντας τίς δυνάμεις τῆς ἀποδιοργάνωσης καί τῆς ἀνομίας νά ἀνέρχονται καί νά κυριαρχοῦν. Οἱ πολιτικοί ἡγέτες δείχνουν ὅτι ἀδυνατοῦν νά ἀναλύσουν τά αἷτια τῆς κρίσης καί τίς διαστάσεις τῆς. Ἐνῶ ὅλοι περίμεναν τό τέλος τοῦ ψυχροῦ πολέμου, πού τώρα πιά ἔγινε τουλάχιστον τυπικά πραγματικότητα, ὁ κόσμος ἀνησυχεῖ τώρα περισσότερο μέ τίς καταστάσεις πού διαμορφώνονται ἄν καί πέρασε ἡ «ἰσορροπία τοῦ τρόμου». Ἡ ἐθνική κυριαρχία μειώνεται. Χάνει ἔδαφος. Τά κράτη ὑποχρεώνονται ἀπό τίς χρηματοοικονομικές συμφωνίες καί διενθνεῖς συνθήκες καί τίς κατευθύνσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης νά ἀκολουθοῦν δρόμους ὑποταγῆς πού περιορίζουν τήν ἐλευθερία μας. Ἄλλωστε σέ «ένα κόσμο ὅπου ὅλα στηρίζονται στήν τεχνολογία χρειάστηκε νά γίνουν πολ-

λές συμφωνίες γιά συγκεκριμένα ζητήματα ὥστε νά μπορέσει τό διεθνές σύστημα νά λειτουργήσει» (Ἀλεξάντερ Κίνγκ).

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Ἡ αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων καί μάλιστα μέ πολυεθνικό χαρακτήρα ἄρχισε νά προβληματίζει σοβαρά τίς Κυβερνήσεις τῶν κρατῶν. Ἡ συνένωσή τους μάλιστα γιά νά γίνουν ἀκόμη μεγαλύτερες δείχνει καθαρά τήν τάση νά συγκεντρωθοῦν μεγάλα κέρδη στά χέρια λίγων ἀνθρώπων χωρίς ἐμφανῆ δείγματα χρησιμοποίησης τῶν κερδῶν πρὸς ὄφελος τοῦ συνόλου. Ἐνας συναγωνισμός γιά τό ποιό εἶναι οἱ πλουσιότεροι ἀνθρώποι στόν κόσμο προβάλλει καθημερινά ὡς πρότυπο χωρίς νά ἐλέγχεται καί ὁ τρόπος ἀποκτήσεως τοῦ πλούτου αὐτοῦ. Σέ 225 ὑπολογίζονται οἱ πιά πλούσιοι πού αὐτοί μέν γίνονται πλουσιότεροι οἱ δέ πτωχοί πτωχότεροι. Οἱ κυβερνήσεις ἀδυνατοῦν πλέον νά ἐλέγξουν τά πράγματα, οἱ μικρές ἐπιχειρήσεις εξαφανίζονται καί τῆ θέση τους λαμβάνουν ξενόφερτοι κολοσσοί σέ βάρος τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

Σ. Β. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

**Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ
ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.**

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΑΓΩΝΑΣ ΜΕ ΓΝΩΣΗ!

‘Από τις 8 Μαΐου 2000 η ‘Ορθοδοξία, ως συνεκτικός ιστός του ‘Ελληνικού ‘Εθνους, δέχεται συντονισμένα βίαια κτυπήματα από την προσφάτως έκλεγείσα ελληνική κυβέρνηση. Η χρήσιμη έμπειρία από την πρόσφατη αντιπαράθεση ‘Εκκλησίας και Πολιτείας μάς δίνει τή δυνατότητα νά προβλέψουμε ότι αυτά πού ζήσαμε είναι μόνο η άρχή ενός μακρόχρονου αγώνα για τήν διατήρηση τής ταυτότητας τής πατρίδας μας. Σέ κάθε αγώνα είναι απαραίτητο νά γνωρίζεις καλά τόν αντίπαλό σου και ιδίως τήν στρατηγική του. Στήν συγκεκριμένη περίπτωση χρήσιμο είναι νά προβλέψουμε τήν επικοινωνιακή στρατηγική τών αντιεκκλησιαστικών πολεμάρχων.

Βασικός στόχος θά είναι η μείωση του ρόλου τής ‘Εκκλησίας και τής άπληξήσεως τής προσωπικότητας του ‘Αρχιεπισκόπου. Τά Μέσα ‘Ενημερώσεως θά πιεστούν νά μήν άσχολούνται, άν είναι δυνατόν και καθόλου, γιατί άκόμα και οι άρνητικές άναφορές έκτιμᾶται ότι συσπειρώνουν τό ποιμνιο γύρω από τόν ποιμένα. Παράλληλα θά έμφρανισθούν έντυπωσιακές έρευνες τής κοινής γνώμης, κατασκευασμένες από έταιρείες, ή άξιοπιστία τών όποιων άμφισβητείται άκόμα και από φιλοκυβερνητικά μέσα ένημερώσεως.

‘Επιπλέον, η ήττοπάθεια θά πρέπει νά κυριαρχήσει στά συναισθήματα του λαού. Κάθε κίνηση τής ‘Εκκλησίας θά καταγράφεται ως μάταιη και άναποτελεσματική. Τά ρεπορτάζ θά άποδεικνύουν ότι ή ‘Εκκλησία φοβάται, ότι αλλάζει συχνά γραμμή πλεύσης, ότι μετανιώνει για τίσ αποφάσεις της και καθυστερεί για τήν ύλοποίησή τους, ότι άναβάλλει και ματαιώνει πρωτοβουλίες, ότι άναζητᾶ και έκλιπαρεί συναντήσεις για διεξόδους διαλόγου μέ τήν έξουσία.

Η ‘Εκκλησία θά έξακολουθήσει νά παρουσιάζεται ως σκοταδιστική και

άντίθετη στόν κοινωνικό έκσυγχρονισμό και τόν ευρωπαϊκό προσανατολισμό τής χώρας. Θά κατακλυζόμαστε από ύστερικές εικόνες άκραίων στοιχείων, παρόλο πού όλα τά μέσα ένημερώσεως διαθέτουν άφθονο όπτικό υλικό από τίσ όμορφες και εύπρεπείς μεγαλειώδεις λαοσυνάξεις τής ‘Αθήνας και τής Θεσσαλονίκης. Θά μεγαθύνονται επίσης τυχόν ποιμαντικά λάθη άπλών ιερέων, ένῶ θά άποφεύγεται κάθε άναφορά στό πνευματικό και κοινωνικό έργο τής ‘Εκκλησίας.

‘Απαραίτητο είναι επίσης νά δημιουργηθεί ή ψευδαίσθηση ότι ή πλειοψηφία τής ‘Ιεραρχίας αντίτίθεται στίς έπιλογές του ‘Αρχιεπισκόπου. Ήδη στρατευμένοι δημοσιογράφοι μιλούν για ισχυρό «άντιχριστοδουλικό» ρεύμα και δέν διστάζουν νά κατασκευάζουν, αντίθετα πρὸς κάθε δημοσιογραφική δεοντολογία, «άποκλειστικές συνεντεύξεις» από άρχιερείς τούς όποιους δέν κατονομάζουν. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι 4-5 από τούς 80 μητροπολίτες τής ‘Ιεραρχίας πού αντίτίθενται, για τούς προσωπικούς του λόγους ό καθένας, στίς συνοδικές αποφάσεις, έμφρανίζονται μπροστά σέ κάθε μικρόφωνο, ή άρθρογραφούν σέ έφημερίδες, πρόθυμες νά δημοσιεύσουν τίσ θέσεις τους.

Τελικός κεντρικός στόχος θά είναι τό πρόσωπο του ‘Αρχιεπισκόπου. Θά παρουσιαστεί ότι έκμεταλλεύεται τά συναισθήματα και τά άνταντακλαστικά του άγνου ‘Ελληνικού λαού, γιατί δήθεν έχει άλλες, προσωπικές και ιδιοτελείς επιδιώξεις. Πάνω άπ’ όλα όμως συστηματικά θά «άποδεικνύεται» ότι είναι πλέον μόνος, έγκαταλελειμμένος από όλους στό ναυάγιο τής έγωϊστικής του πορείας, κουρασμένος, καταδικασμένος μονομάχος σέ μιá άρένα πού δέν γνώριζε.

Κι όλα αυτά γιατί ή ‘Εκκλησία «προκάλεσε όλο τό σημερινό κατεστημένο σέ επίπεδο άρχών, θέσεων και

ἀντιλήψεων, γιατί επιχειρεί νά σηκώσει ἀναχώματα στή μελαγχολική ἀφομοίωση μέ ὄλους τούς ἄλλους εὐρωπαϊκούς λαούς, νά ἀναστείλει τόν βαθμιαίο ἀφελθισμό τῆς χώρας πού συντελεῖται ἐρήμην μας, νά προειδοποιήσει γιά τήν ἄνευ ὄρων παράδοση στίς ἀπαιτήσεις τῶν ἰσχυρῶν, νά μιλήσει γιά ἀφανισμό ψυχῶν καί συνειδήσεων στή μετακαπιταλιστική φάση τοῦ πολιτισμοῦ μας!» (Θ. Ἀναστασιάδης, «Βῆμα» 10.9.2000).

«Ἀχιλλεὺς πτέρνα» τῶν ἀντιεκκλησιαστικῶν πολεμάρχων θά ἀποδειχθεῖ τό ἀγωνιστικό φρόνημα τῶν χριστιανῶν, πού ξέρουν νά μὴν σκύβουν τόν αὐχένα, γιατί ἔχουν καλά φυλαγμένα μέσα στήν ψυχὴ τους τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «ἂν ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ καί εἶναι ὑπερασπιστὴς μας, ποῖος θά τολμήσει νά μᾶς ἐναντιωθεῖ καί νά μᾶς βλάψει».

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΜΕΙΖΟΝΑ ΚΑΙ ΕΛΑΣΣΟΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΑ

Δύο γεγονότα ἀπὸ τὴν πρόσφατο ἐπικαιρότητα μᾶς φανερώνουν τούς τρόπους μέ τούς ὁποίους προβάλλονται καί ἐπιβάλλονται ὡς σημαντικά πνευματικά δημιουργήματα, ἀναγνώσματα καί θεάματα ἡσόνος καλλιτεχνικῆς ἀξίας. Πρόκειται γιά τὴν κινηματογραφικὴ ταινία «Κταιγίδα» καί γιά τό νέο βιβλίο τῆς σειρᾶς μέ ἥρωα τόν Χάρρυ Πότερ.

Πίσω ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ προϊόντα ὑπῆρξε ἓνας τεράστιος καί παγκόσμιος μηχανισμὸς προβολῆς καί προωθήσεώς τους. Πρόκειται γιά μιά καλοσχεδιασμένη καί καλοπληρωμένη ἐπιχειρήσι δημοσίων σχέσεων, διαφημίσεως καί μάρκετινγκ. Σέ αὐτὴν ἐμπλέκονται διαφημιστικές ἐταιρεῖες, σύμβουλοι ἐπιχειρήσεων, δημοσιογράφοι κ.ἄ. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι χρησιμοποιῶνται κατὰ κόρον οἱ νέες τεχνολογίες (κυρίως τὸ Διαδίκτυο) γιά τὴν διαφημιστικὴ προβολὴ αὐτῶν τῶν προϊόντων. Ὑπενθυμίζομε ὅτι γιά τὴν ταινία «Τιτανικός» ἡ διαφημιστικὴ δαπάνη ὑπερέβαινε τὸ κόστος παραγωγῆς. Ὄταν σπαταλῶνται τεράστια ποσὰ γιά τὴν

προβολὴ ἑνὸς ἔργου, τότε αὐτομάτως αὐτὸ τὸ ἔργο θεωρεῖται σημαντικό καί ἄξιο νά ἀγορασθῆ ἀπὸ τὸν καταναλωτὴ, ὁ ὁποῖος θέλει νά εἶναι μέσα στὰ πράγματα. Παρόμοια φαινόμενα ἔχουμε καί στήν χώρα μας, ὅπως γιά παράδειγμα τὸ βιβλίο, «Ὁ Ἰούδας φιλοῦσε ὑπέροχα», τὸ ὁποῖο ἐπώλησε χιλιάδες ἀντιτύπων καί ἔγινε καί τηλεοπτικὴ σειρὰ.

Στὸν ἀντίποδα τῆς προβολῆς κινεῦνται καί ἐκινεῦντο πάντοτε τὰ μεγάλα δημιουργήματα. Αὐτὰ γίνονται στήν σιωπὴ καί στήν δημιουργικὴ μοναξιά. Δέν ἀκολουθοῦν τούς νόμους τῆς ἀγορᾶς καί τῆς καταναλώσεως, δέν χρειάζονται προβολές καί παρουσιάσεις, γιατί δέν ἀπευθύνονται στό εὐρὸ κοινό μέ τὰ καταναλωτικά ἦθη, ἀλλὰ στοὺς ὀλίγους, οἱ ὁποῖοι ἀναζητοῦν, ἐρευνοῦν, σπουδάζουν καί μελετοῦν. Βεβαίως τὰ οὐσιαστικά καί μεγάλα πνευματικά δημιουργήματα μπορεῖ νά ἀπευθύνονται στοὺς καλλιεργημένους καί πεπαιδευμένους, τούς ὀλίγους, ἀλλὰ ὑπερεροῦν ἐναντι τῶν καταναλωτικῶν προϊόντων στό ἐπίπεδο τοῦ χρόνου. Συνήθως τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα πωλοῦνται κατὰ χιλιάδες, δέν ἐπιβιώνουν στὸν χρόνο, ἐν ἀντιθέσει μέ τὰ μεγάλα δημιουργήματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται κλασσικά καί καθίστανται διαχρονικά ἀναγνώσματα τῆς ἀνθρωπότητας.

Εἶναι ἀναγκαῖο, ἰδίως στίς ἡμέρες μας, νά ἰστάμεθα μέ κριτικὴ διάθεσι ἀπέναντι σέ κάθε πολυπροβαλλόμενο πνευματικὸ δημιούργημα καί νά ἀναρωτιόμαστε μήπως εἶναι τεχνητὴ καί πλαστὴ ἡ προβαλλομένη ἀξία του. Τὰ μεῖζονα πνευματικά ἔργα ἐπιζοῦν στό πέρασμα τοῦ χρόνου καί θεωροῦνται ἐπίκαιρα καί καιρῖα καί ἀπὸ τίς ἐπερχόμενες γενεές.

Τὰ σημαντικά δημιουργήματα δέν εἶναι μόνον γιά μίαν φορὰ· γιά μίαν ἀνάγνωσι ἢ μίαν θέσι. Ἐπανερχόμαστε καί ἀναμετροῦμαστε μαζί τους πάλιν καί πάλιν. Δέν εἶναι μιᾶς χρήσεως, δηλ. δέν εἶναι καταναλωτικά, ἀλλὰ πνευματικά προϊόντα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ



ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Η ΗΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Μερικοί επιστήμονες (παλαιοντολόγοι, βιολόγοι και άλλοι) υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος εμφανίσθηκε πριν από 500.000 ή 800.000 ή ένα εκατομμύριο χρόνια. Έπιμηκύνουν όσο μπορούν τό χρόνο, για να στηρίξουν τή θεωρία τής εξέλιξεως και να αποδείξουν ότι ο άνθρωπος εξελίχθηκε σέ διάστημα πολλών χιλιάδων ετών, για να εξηγήσουν γιατί χάθηκαν οι ένδιάμεσοι τύποι. Ένδιάμεσο κρίκο μεταξύ πιθήκου και ανθρώπου θεωρούν πολλοί τόν τύπο Neandertal, πού μέ νεώτερες έρευνες αποδείχθηκε ότι ήταν πίθηκος και δέν είχε καμμία σχέση μέ τόν άνθρωπο.

Πρόσφατες έρευνες τών Πανεπιστημίων Μονάχου Γερμανίας και Πανσυλβανίας ΗΠΑ απέδειξαν ότι ο τύπος Neandertal ήταν είδος πιθήκου και άσχετος μέ τόν άνθρωπο. Έμφανίσθηκε πριν από 600.000 χρόνια και εξαφανίσθηκε πριν από 30.000 χρόνια, χωρίς να αφήσει απογόνους. Ο πρόγονος τού σημερινού ανθρώπου, ο Homo Sapiens εμφανίσθηκε πριν από 100.000 χρόνια στήν Άφρική και από εκεί ξαπλώθηκε στήν Άσία και στήν Ευρώπη. Η σύγχρονη επιστήμη έρχεται να έπιβεβαιώσει τήν παλιότερη άποψη, κατά τήν όποια ή παλαιολιθική εποχή άρχισε πριν από 100.000 χρόνια, ή νεολιθική πριν από 8-10000 χρόνια, και ή εποχή τών μετάλλων πριν από 3-4000 χρόνια. Για τήν παλαιολιθική εποχή έχουμε λίγα λείψανα από τάφους (κετερίσματα, εργαλεία, άγγεϊα κλπ.) καθώς και τοιχογραφίες από προϊστορικούς οικισμούς σέ σπήλαια.

Μέ αυτά προσπαθούν οι επιστήμονες να άναπαραστήσουν τή ζωή τών προϊστορικών ανθρώπων. Περισσότερες μαρτυρίες έχουμε για τή νεολιθική έποχή ως και για τήν άρχική ή χαλκού, από τήν όποια άρχίζει ή ιστορία, γιατί τότε έφευρέθηκε και ή γραφή και έχουμε άρκετά γραπτά μνημεία και παραδόσεις.

Μερικοί όμως σήμερα στηρίζονται στή μυθολογία, τήν όποια θεωρούν ως ιστορική πηγή, και έπεκτείνουν τήν ιστορία σέ 10-20000 χρόνια πρό Χριστού! Έπάρχει μεγάλη τάση για μυθοπλασία σέ πολλούς διανοούμενους. Έποστηρίζουν π.χ. ότι ύπήρξε κάποιος προϊστορικός πολιτισμός άνώτερος από τόν σημερινό, πού είχε κάνει φανταστικές προόδους στήν επιστήμη και στήν τεχνική. Όλοι αυτοί, πού μετακινούν άθθαίρετα τά όρια τής Ιστορίας και τής Προϊστορίας, έντυπωσιάζουν μερικούς και τούς κάνουν να νομίζουν ότι αυτοί πού λένε αυτά είναι σοφοί! Έπιδιώκουν άπλως τήν άυτοπροβολή. Τό έργο τους όμως δέν προσφέρει τίποτε στήν επιστήμη και στήν κοινωνία. Γι' αυτό δέν πρέπει να δεχόμαστε άνεξέταστα τίς φανταστικές αυτές θεωρίες.

Μέ τιμή
B. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

Άξιότιμε κύριε Διευθυντά,

Έίναι ή δεύτερη φορά πού τό περιοδικό «Ακτίνες», έγινε άντικείμενο συζητήσεως, τόσο σέ άστικό όσο και σέ ύπεραστικό λεωφορείο.

Μέ εκπληξη συνεπιβάτης, άντικρίζοντας τό περιοδικό, άνεφώνησε αὐθόρμητα: «'Ακτίνες», Πόσα χρόνια! 'Εκδίδεται άκόμη; Είνα καταπληκτικό!

Μετά από καιρό ή ίδια περίπου σκηνή μέσα στή μονοτονία πολύωρου ταξιδιού. «Πώ πώ! Πολύ καλό περιοδικό οί «'Ακτίνες». 'Επιστημονικό περιοδικό! Τί μου θυμίζει! Άλλοτε τό βρρίσκαμε στά περίπτερα, τώρα τό σκέπασαν οί παλιοφυλλάδες, δέν τό βλέπουμε πιά».

Καί στίς δύο περιπτώσεις, οί γνώριμοί αὐτοί τοῦ Περιοδικού, μέ πολλή προθυμία καί εύχαριστίες, δέχτηκαν τό τεύχος, πού τοῦς προσφέρθηκε.

Καί διερωτᾶται κανείς μήπως ήταν ή ώρα πού άναζητοῦσαν μιά ελπίδα μέσα στήν γενική παρακμή, καί οί «'Ακτίνες», πού είχαν γνωρίσει χρόνια πρίν, τοῦς ἔδιναν κάποια άπάντηση;

Γιατί τάχα νά ἔχασαν τίς «'Ακτίνες»;

Μήπως χρειάζεται κάποια προβολή τοῦ Περιοδικού, άφοῦ ζοῦμε τήν εποχή τής «βιτρίνας» καί συνηθίζεται τόσο ή διαφήμιση;

Πιστεύουμε στήν πνευματική δημιουργία. Πιστεύουμε καί στό δημιουργικό ἔργο τῶν «'Ακτίνων». Κι επειδή όσο προοδεύει ή τεχνολογία, χάνεται ή επαφή άνθρώπου μέ άνθρωπο, ἄς μιλήσει τουλάχιστον τό έντυπο, όσο μπορεί νά μιλήσει. Μπορεί νά βοηθήσει στήν άναθεώρηση τῶν σκέψεων καί κατά συνέπεια τοῦ τρόπου ζωής.

Τό περιοδικό «'Ακτίνες», όφείλει τήν ύπαρξή του στόν Θεό, αλλά καί στοῦς πιστοῦς καί εμπνευσμένους άνθρώπους πού τό ξεκίνησαν τότε, πρίν 62 χρόνια, καί σέ ὄσους τό συνέχισαν μέ φλόγα ιερή.

'Εκείνα τά παλιά βραδινά τῶν «'Ακτίνων», πόσα δέν ἔδιναν στοῦς άναγνώστες καί μή, κάθε μήνα μέ τό

καινούργιο τους τεύχος! Μηνύματα δυνατά, άγωνιστικά, άνεπανάληπτα!

'Η πορεία τῶν «'Ακτίνων» μέσα στό χρόνο, δημιουργεῖ αὐτομάτως τό χρέος για πνευματική τροφοδοσία στή σύγχρονη, σκληρή, άλλοπρόσαλλη εποχή μας. 'Ο άγώνας τώρα πιά σκληρός, γι' αυτό καί τό χρέος μεγαλύτερο. Δέν είναι δυνατόν νά μήν ύπάρχουν τρόποι νά πλησιάσουμε τά τεχνικά μέσα, πού μᾶς προσφέρει ό σύγχρονος κόσμος για τό σκοπό αυτό.

Γιατί ὄχι καί μιά σελίδα στό Internet;

Είνα καιρός, οί «'Ακτίνες» νά χαράξουν μιά νέα μεγάλη πορεία, στήν 'Ιστορία τής Νεώτερης 'Ελλάδας!

**Μέ έξαιρετική τιμή
ΜΕΛΠ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ**

ΤΑ 250 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ J. S. Bach

'Αξιότιμε κύριε Διευθυντά,

Μέ πολλή χαρά λάβαμε τό λεύκωμα τοῦ καλλιτεχνικού διευθυντή τής νεοσύστατης ὀρχήστρας Δωματίου 'Αθηνών, κ. 'Αντώνιου Γιαμβριᾶ, πού ἔκδόθηκε μέ άφορμή τήν επέτειο τῶν 250 χρόνων από τόν θάνατο τοῦ J. S. Bach (28 'Ιουλίου 1750 - 28 'Ιουλίου 2000). Τό μικρό αλλά πολύ περιεκτικό λεύκωμα κατατοπίζει εμπειριστατωμένα τόν άναγνώστη τόσο σέ θέματα βιογραφικά, όσο καί σέ ἑκείνα πού άφοροῦν τό μουσικό ἔργο τοῦ μεγάλου συνθέτη. Μέ απλότητα καί σαφήνεια παρουσιάζονται καί ἐπεξηγοῦνται τόσο τά βασικά ἑκείνα στοιχεία πού διαπερνοῦν τή μουσική του παραγωγή, ὅσα καί τό γενικότερο ιστορικό πλαίσιο, μέσα στό ὅποιο ἔζησε. Στόν κ. Α. Γιαμβριᾶ, ό ὅποιος προσφάτως μέ ἄρθρο του στό τεύχος τοῦ 'Ιουνίου τοῦ Περιοδικού σας «'Ακτίνες» μᾶς ἐνημέρωσε σχετικά μέ τήν

φρεινή μουσική επέτειο, αξίζουν θερμά συγχαρητήρια.

Παράλληλα, αξίζει νά αναφέρουμε ότι στη χώρα μας ή επέτειος για τὰ 250 χρόνια από τό θάνατο τοῦ J. S. Bach πλαισιώθηκε από μιά σειρά ἐκδηλώσεων. Ἡ ΕΤ1 μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ Ἀλέξη Κωστάλα παρουσίασε ἀπευθείας τό γερμανικό πρόγραμμα «24 hours Bach», πού μεταδόθηκε σέ ὅλο τόν κόσμο καί περιλάμβανε ζωντανές συναυλίες μέ ἔργα τοῦ συνθέτη. Ἐπίσης, τό δεύτερο δεκαήμερο ἐκδηλώσεων 14/7 καί 15/7 πού διοργανώθηκε ἐφέτος γιά ἕκτη συνεχῆ χρονιά στό μικρό θέατρο τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου ἦταν ἀφιερωμένο στόν μεγάλο μουσουργό, μέ πρωταγωνιστές τόν βρετανό τσελίστα Ράφαελ Γουόλφρις καί τὰ μέλη τῆς ὀρχήστρας Bach τοῦ Γκεβαντχάους τῆς Λειψίας. Ὡς ἐναρκτήριο ἔργο ὁ Ράφαελ Γουόλφρις ἐπέλεξε τήν πρώτη ἀπό τίς συνολικά ἔξι περίφημες σουΐτες τοῦ Μπάχ γιά σόλο βιολοντσέλο. Ἡ

σαφής ἄρθρωση τῶν φράσεων καί ὁ σεβασμός στίς παύσεις ἔδωσαν εὐχάριστο παλμό στή μουσική. Στή συνέχεια, ἀνάμεσα σέ ἄλλα ἔργα τοῦ προγράμματος (ἀποκλειστικά ἔργα τοῦ Μπάχ), ὁ διάσημος Τσελίστας ἀπέδωσε μέ ἀνάλογο τρόπο δύο ἀκόμα σουΐτες. Ἡ βραδιά ὀλοκληρώθηκε μέ ἕνα ἀριστούργημα: τήν «Badinerie» ἀπό τή σουΐτα γιά φλάουτο καί ὀρχήστρα ἀρ. 2.

Τέτοιες ἐκδηλώσεις ὅπωςδήποτε δέν θά πρέπει νά διαφεύγουν τῆς προσοχῆς μας, τή στιγμή μάλιστα πού ὁ Ἰωάννης Σεβαστιανός Μπάχ δέν εἶναι ἀπλῶς «ὁ πρίγκηπας τῆς Τέχνης», ὅπως εὐστοχα χαρακτηρίστηκε, ἀλλά παράλληλα ἐκεῖνος ὁ δημιουργός πού ἐνσάρκωνε τό βαθύτατο θρησκευτικό του βίωμα σέ μουσικές ἐμπνεύσεις, πού ἄγγιζαν τήν σφαῖρα τῆς αἰωνιότητας.

Μέ ἐκτίμηση
ΘΑΝ. ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ
Θεολόγος - Μουσικός

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τήν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανική Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδός Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 32.35.023. Ἐκδότης καί Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμή τεύχους δρχ. 200. Ἐτησία συνδρομή, ἑσωτερικοῦ δρχ. 2.000, ἔξωτεροῦ 20 \$ U.S.A. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτήν τό δικαίωμα νά μή δημοσιεύῃ ἢ νά συντέμνῃ κατά τήν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφοι. Χειρόγραφα δημοσιεύόμενα ἢ μή, δέν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καί βιβλιοκρισίαι δέν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Ὀκτώβριος 2000

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997



Επιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998



ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπό τίς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός» κυκλοφοροῦν:

ΑΡΧΙΜ. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΡΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Σύγχρονα μηνύματα για τρία κορυφαία θέματα.

*

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ι. ΓΚΙΑΛΑΣ

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

Περιλαμβάνει τή βιογραφία
του ποιητού και μελετήματα για τὸ ἔργο του.

*

ΑΡΧΙΜ. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ

Κορυφαίοι του Πνεύματος «μαρτυροῦν τῇ ἀληθείᾳ».

*

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ

Πρωτοπρεσβυτέρου

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Θεολογία - Ἱστορία - Παιδεία

*

ΑΥΤΟΙ ΔΕΝ ΥΠΕΚΥΨΑΝ

Γ' ἔκδοση

*

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρότυπη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283